25 01 96

Илм ўзни билмакдир

Ма'рифат

MA'RIFAT • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ • معرفت

1931 йилдан чиқа бошлаган 1996 йил 24 январь, чоршанба Баҳоси сотувда эркин нархда. 6 (6703)

МДҲ: ИҚТИСОДИЙ ИНТЕГРАЦИЯ КЕНГАЙМОҚДА

Хабар қилинганидек, 19 январь куни Москвада Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига аъзо мамлакатлар давлат раҳбарлари кенгашининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ҳам иштирок этди.

Ҳамдўстлик давлатлари раҳбарларининг 19-учрашуви ҳақида сўзлашдан аввал МДҲ тарихига нигоҳ ташлаш фойдадан ҳоли бўлмайди. Бу тарих 1991 йилнинг 8 декабрида Беларус, Россия ва Украина давлатлари раҳбарларининг Беловежское Пушчеда тузган битимидан бошланади. Орадан кўп ўтмай, яъни ўша йилнинг 21 декабрида Арманистон, Беларус, Қозоғистон, Қирғизистон, Молдова, Озарбойжон, Россия, Тожикистон, Туркманистон, Ўзбекистон ва Украина Алмати шаҳрида ушбу битим юзасидан протоколни имзолаб, «Тенг ҳуқуқли ва аҳдлашаётган олий томонлар» мақомида МДҲ муассиси бўлдилар. Кейинроқ, 1993 йил 9 декабрда бу мамлакатлар сафига Грузия қўшилди.

Юқорида қайд этилган таъсис ҳужжатлари айни пайтда 12 мамлакат томонидан ратификация қилинган. Умуман олганда, МДҲнинг ҳуқуқий расмийлаштирилиши 1993 йил январида унинг низоми тузилиши билан якунланди. Бироқ бу низом ҳали Туркманистон ва Украина томонидан ратификация қилингани йўқ. Шундай қилиб, айни пайтда ўн давлат МДҲ аъзоси, Туркманистон ва Украина МДҲ иштирокчилари бўлиб ҳисобланади.

МДҲ доирасида шу даврга қадар 666 масалалар муҳокама этилди. Уларнинг қарийб ярми иқтисодий ва ижтимоий масалаларга бағишланган. Уларнинг учдан бир қисми эса ҳарбий-сиёсий, яна қарийб шунчаси ташкилий ва умумий масалалардир.

1993 йил 24 сентябрда иқтисодий иттифоқни тузиш ҳақидаги шартноманинг имзоланиши Ҳамдўстлик фаолиятининг муҳим натижаларидан бири бўлди. Айни пайтда ана шу шартноманинг амалга оширилиши кун тартибидаги муаммолардан бири бўлиб турибди. Божхона иттифоқи ва тўлов иттифоқини тузиш иқтисодий иттифоқни мустаҳкамлашдаги муҳим амалий қадамлар ҳисобланади. Шу боис МДҲ давлат раҳбарлари кенгашининг навбатдаги мажлиси кун тартибидаги асосий масалалардан бири божхона ва тўлов иттифоқини шакллантириш истиқболи билан боғлиқ бўлди.

Шуни қайд этиш лозимки, айни пайтда бу иттифоқни яратишнинг илк босқичи якунланди. Россия, Беларус ва Қозоғистон божхона иттифоқини тузиш юзасидан имзоланган битимга биноан ўз давлатлари божхона қонунчилигини мувофиқлаштирдилар. Ўзбекистон, Қирғизистон ва Тожикистон ҳам бу иттифоқни шакллантиришда иштирок этиш юзасидан қатъият билдирмоқда. Бироқ шу ўринда Ўзбекистон бу масалага ўзига хос ёндашаётганини таъкидлаш жоиз. Хусусан, Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов мамлакатимиз божхона иттифоқига аъзо бўлиш бу мамлакатнинг ташқи иқтисодий алоқаларига салбий таъсир этмаслиги, чегаралар ҳар бир мустақил давлатнинг ўз армияси томонидан қўриқланиши, бу давлатлар ташқи иқтисодий фаолиятни ўзи мустақил амалга ошириши шартлигини таъкидлади. «Ўшандагина мамлакат мустақиллиги дахлсизлиги тўла таъминланади. Божхона иттифоқи эса ҳаракатларни мувофиқлаштириш, сунъий тўсиқларни олиб ташлаш асосида ривожланиши керак», деди жумладан юртбошимиз.

Ҳамдўстликка аъзо давлатлар раҳбарлари кенгаши мажлисида бу гал ўндан зиёд масала муҳокама қилинганини таъкидлаш жоиз. Давлат раҳбарлари муҳокама қилган масалалар орасида ушбу кенгашнинг раисини сайлаш ҳам бор эди. Бу масала Ҳамдўстликнинг қанчалик самарали ишлаши билан боғлиқ бўлгани учун ҳам алоҳида эътиборга моликдир. Давлат раҳбарлари бу масалада якдил фикр билдирдилар. Россия Федерацияси Президенти Борис Ельцин яна бир йил муддатга МДҲ давлат раҳбарлари кенгаши раиси этиб сайланди.

Кенгашда муҳокама этилган масалаларнинг бир қанчаси мустақил давлатлар ҳудудида ихтилофларнинг олдини олиш ва бартараф этиш билан боғлиқдир. Давлатлар раҳбарлари бу мавзудаги концепцияни қувватладилар. Бу соҳадаги масалалар орасида МДҲ коллектив тинчликни таъминлаш кучларининг Тожикистонда бўлиши ваколатларини узайтириш ҳам бор эди. Ўзбекистон раҳбари бу масалага ёндашувда Тожикистонда тезроқ тинчлик ва барқарорликка эришиш асос қилиб олиниши шартлигини таъкидлади. Хусусан, Ислом Каримов МДҲ давлат раҳбарлари кенгаши мажлисидан бир кун аввал Кремлда Борис Ельцин билан учрашув чоғида ҳам Россия Президенти эътиборини шу масалага қаратди. Тожикистон ҳукумати мухолиф томон билан БМТ, ЕХҲТ каби халқаро ташкилотлар синчилари иштирокида Тожикистондаги аҳвол ва унинг истиқболи масаласини муҳокама қилиб, бир қарорга келиши, шунингдек, мамлакат барча вилоятлари, сиёсий кучлари вакиллари иштирок этадиган Тожикистон халқлари конгрессини чақириш мақсадга мувофиқ. Унда мамлакат келажаги муҳокама қилиниб, анжуман хулосалари тинчликни қарор топтириш йўлида татбиқ этилиши лозим. Ана шу тақдирдагина МДҲ тинчликни таъминлаш кучлари ваколатларини яна узайтириш тўғри бўлади. Бу — ягона миллат фарзанди бўлган икки мухолиф томон вакилларининг адоватларни унутиб, ўсиб келаётган, туғилажак авлод олдидаги бурчларини ҳис этган ҳолда бир-бирига ён бериши лозимлигини англатади. Ислом Каримов мансаб ва ҳукумат талашиш аслида бир гўдак кўз ёшига арзимаслигини, ҳеч қандай сабаб инсонни ҳаётдан жудо этишни оқламаслигини яна бир карра қайд этди. Кенгаш Ўзбекистон раҳбари фикрини қувватлади. Тожикистондаги МДҲ тинчликни таъминлаш кучлари ваколати олти ойга узайтирилди. Мажлисда генерал-лейтенант В. Заварзин Тожикистондаги МДҲ тинчликни таъминлаш коллектив кучларининг янги қўмондони этиб тайинланди.

Кенгашда Абхазиядаги ихтилофни бартараф этиш чора-тадбирлари тўғрисидаги масалалар ҳам кўриб чиқилди. Бу масалани ҳал этишда ҳам юртбошимиз билдирган фикрлар асос бўлиб хизмат қилди. Ислом Каримовнинг масалага ёндашувда аввало Грузиянинг ҳудудий бутунлигини, Абхазиянинг бу мамлакат таркибига киришини эътироф этиш зарурлиги, барча кўмаклар Грузия ҳукумати орқали амалга оширилиши кераклиги борасидаги таклифлари шулар жумласидандир.

МДҲ давлат раҳбарларининг 19-учрашувида Ҳамдўстликка аъзо мамлакатлар маданият арбобларининг конгрессини ўтказиш масаласи ҳам муҳокама этилди. Шуниси қувончлики, бу масалада барча давлатлар раҳбарлари якдиллик билдирдилар. Бу янги мустақил давлатлар тарихан шаклланган маданий алоқаларимизни янада ривожлантириш тарафдори эканини кўрсатади.

МДҲ давлат раҳбарлари кенгашида, шунингдек, мустақил давлатларнинг турли соҳалардаги ҳамкорлигини кенгайтириш билан боғлиқ бошқа масалалар ҳам муҳокама этилди. Муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли ҳужжатлар қабул қилинди.

— Биз муҳокама қилинган масалаларга мамлакатимиз манфаати нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда ёндашдик, — деди Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов журналистлар билан суҳбатда. — Мен ушбу учрашув натижаларидан мамнунман. Чунки биз имзолаган ҳужжатлар тарихан шаклланган иқтисодий ва маданий алоқаларимизнинг мустаҳкамланишига, халқимиз учун муносиб турмуш шароитлари яратишга хизмат қилади.

Амиркул КАРИМ,
ЎзА махсус мухбири.
Тошкент — Москва — Тошкент.

Юнусобод туманидаги 83-ўрта мактабнинг рус синфларида ўзбек тили фани ўқитувчиси Мавжудахон Толипова дарсларида ва синфдан ташқари тадбирларда ноанъанавий услублардан унумли фойдаланяпти. Суҳбат, телекўприк, семинар, кўрик-танлов, ифодали ўқиш, шеърхонлик, ҳикоя, саҳна каби дарс шакллари муаллиманинг иш тажрибасида, айниқса, қўл келаяпти.

— Мавжуда Нуъмоновна «Йил ўқитувчиси — 95» Тошкент шаҳар ўқитувчилари кўрик-танловида ғолиб бўлди, — деди мактаб директори Лола Абдулазизова, — У бунга изланувчанлиги, ҳаракатчанлиги, ҳар бир дарсга янгилик киритиш иштиёқи баландлиги туфайли эришди. Зеро, муаллимдаги фидойилик, ўғил-қизларга меҳр-муҳаббат каби фазилатлар уни устоз даражасига етказадиган омиллардан биридир...

СУРАТДА: фидойи муаллима М. Толипова навбатдаги машғулотни шеърхонлик услуби билан олиб бораяпти.

А. МАМАДАМИНОВ олган сурат.

Туркистон — умумий уйимиз

ИНШОЛАРДА ВАТАН МАДҲИ

1995-96 ўқув йилининг биринчи ярим йиллигида Республика Халқ таълими вазирлигининг буйруғи асосида барча турдаги умумтаълим мактабларида 9—11-синф ўқувчилари орасида «Туркистон — умумий уйимиз» мавзуида иншолар кўрик-тонлови ўтказилди. Кўрик-танловни ўтказиш, уни якунлаш, ғолибларни тақдирлаш ҳақида батафсил тўхталишдан аввал айрим иншолардан парчаларни эътиборингизга ҳавола қилмоқчимиз:

«Менимча, Ватан — кенг ва кўп миқёсли тушунча. Ватан остонадан бошланади, дейдилар. Ватан — сен яшаб келаётган, улғаяётган уй, ота-онанг, ака-ука, опа-сингилларинг, ҳовлидаги дарахтлар, ҳар куни нон ёпиладиган тандир. Ватан — катта-кичик тўйга келадиган, азада жамланадиган, мачитларда азон эшитиладиган қадрдон маҳалла... Ватан — тупроғидан олтин унувчи, тоғларининг боши кўкка етган, боғ-бўстонга тўла жаннатмакон Узбекистон».

Бахтиёр КАМОЛОВ
иншосидан
(Андижон вилояти).

«Ота-боболаримиз қадимдан Ватан тақдири, озодлиги, келажаги учун қайғурганлар ва курашиб келганлар...

...Биз эса маълум маънода бахтли авлодмиз. Олис аждодларимизнинг, шунингдек, ота-боболаримизнинг буюк орзу-армони ушалаётир. Яъни она юртимиз мустақил деб эълон қилинди. Озодлик сари, мустақиллик сари дадил қадамлар ташланди. Биз эришган озодлик ва мустақиллик учун туркий халқларнинг неча азиз авлодлари ўз ширин жонларини қурбон қилдилар. Озодлик биносининг пойдевори мард ва жасур боболаримизнинг пок хоки ҳамда пок қонидан қорилгандир!».

Азиза РЕЙИМБОЕВАнинг
иншосидан.
(Қорақалпоғистон Республикаси).

Бу парчаларни ўқиб, иншоларнинг ҳар бирида келтирилган ёрқин мисоллар, теран фикрлар билан танишар эканмиз, айрим кишиларнинг «ёшларнинг ўқишга қизиқиши сусайиб кетди, ўқувчиларнинг дарслардан кўнгли совиб бормоқда» деган «хулоса»лари бутунлай асоссиз эканлигига амин бўласан, киши. «Қизиқиши сусайган» ёки «кўнгли совиган» ёшлар бундай сатрларни бита олмайдилар. Бу иншоларни Ўзбекистон, қолаверса бутун Марказий Осиё давлатларининг ёрқин келажагига ишонувчи, келажак деганда 2—3 йилни эмас, XXI асрни тўлиқ кўз олдида намоён қила олувчи, ўша келажакда буюк, ривожланган ва бадавлат Ўзбекистонда яшашга ишончи комил бўлган ёшларгина ёза олади.

«Туркистон — умумий уйимиз» шиори ўқувчилар иншоларига мавзу қилиб танлангани ҳам бежиз эмас. Президентимиз ёзганларидек, «Она юртимиз Туркистон — катта бир уй, бир рўзғор, буюк бир оила. Бу оила фарзандлари қанчалик яқин ва аҳил бўлса, рўзғор ҳам шунчалик обод ва тўкин бўлади...»

Кўрик-танловнинг республика босқичига 44 та иншо тавсия этилди. Ҳакамлар ҳайъати бу иншоларни ўқиб, таҳлил қилиб, улар орасидан 11 та энг яхшисини танлаб олдилар. Биринчи ўрин кўпчилик овоз билан Андижон вилояти Андижон туманидаги ўзбек-турк ҳамкорлик лицейининг 9-синф ўқувчиси Бахтиёр Камоловга берилди (она тили ва адабиёт ўқитувчиси Насибахон Ҳасанова). Бахтиёрнинг иншоси мазмунан ранг-баранглиги, муаллифнинг Ватан ҳақида, Туркистон ҳақида ўз фикрини образли тарзда ифода этганлиги билан ажралиб туради.

Хоразм вилояти Урганч шаҳридаги Огаҳий номли лицейнинг 10-синф ўқувчиси Пошшажон Бобожонов (ўқитувчиси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Аҳмаджон Қодиров) ҳамда Қорақалпоғистон Республикаси Беруний шаҳ-

(Давоми 2-бетда).

БОЛАЛАРГА ТУҲФА — ЯНГИ МАКТАБ БИНОСИ

«Амир Темур йили» деб эълон қилинган 1996 йил Қорақалпоғистон Республикасининг Тахтакўпир тумани меҳнаткашлари, жумладан, зиёкорлари учун ҳам қувончли бошланди. Яқинда туман марказида 844 ўринлик янги мактаб биноси фойдаланишга топширилди. Барча қулайликларга эга ушбу янги илм даргоҳини 2-қурилиш трестининг бинокорлари бунёд этишди.

Янги мактаб биносининг фойдаланишга топширилиши муносабати билан ўтказилган тантанали митингни туман ҳокими З. Ималатдинов қисқача кириш сўзи билан очди. Шундан сўнг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Раисининг ўринбосари, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг Раиси У. Аширбеков табрик нутқи сўзлаб, ёш авлодлар учун ғамхўрлик қилиш ҳамиша ҳукуматимиз диққат-эътиборида бўлишлигини алоҳида таъкидлади. Бу эса ҳозирги бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтилаётган мураккаб даврда муҳим аҳамиятга эгадир.

Тантанали маросимда Қорақалпоғистон Республикаси халқ маорифи вазири Т. Отамуротов, мазкур мактаб муаллимаси, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг депутати М. Абдирейимова ота-оналарни, ўқувчилар ва ўқитувчиларни, жамоатчилик вакилларини ажойиб совға — янги мактаб биносининг ишга туширилиши муносабати билан табриклашди. Қорақалпоғистон Республикаси «Агроқурилиш» бирлашмасининг бошлиғи Р. Турсунбоев мактаб директори Д. Ойимбетовга янги бинонинг рамзий калитини топширди.

Янги мактабга Тахтакўпир туманида узоқ йиллар турли раҳбарлик лавозимларида ишлаган, халқ маорифига ҳам ғамхўрлик кўрсатган ажойиб инсон Исмамут Усоқов номи берилди.

Ғойиб ЁҚУБОВ,
ўз мухбиримиз.

Ҳомийлар ҳақида сўз

ЭЗГУЛИКНИНГ УМРИ БОҚИЙДИР

Утган ҳафтада Тошкент шаҳар Сирғали туманидаги 237-мактабда мактаб ва маҳалла фаоллари ҳамкорлигида тантанали йиғин ўтказилди. Унда ўқув йилининг иккинчи чорагини муваффақиятли тамомлаган 35 нафар ўқувчига шу тумандаги Усмон Юсупов номли маҳалла қўмитасининг махсус стипендиялари топширилди.

Тантанали маросимда иштирок этган ота-оналарнинг айтишича, бу эзгу иш 1991 йилдан буён давом этиб келаяпти... Унга маҳалла қўмитаси раиси Файзулла ота Абдурасулов бошчилик қилаётир. 1995-96 ўқув йилида бу борада амалга оширилган тадбирларга назар ташланса, хайрли ишнинг анъанага айланаётганининг шоҳиди бўласиз. Масалан, 1 сентябрь куни оталиқ ташкилотлари 315та ўқувчи қиз формасини мактабга туҳфа этишди. 48 нафар ўқитувчини «Маърифат», «Учитель Узбекистана» газеталарига бепул обуна қилишди. Албатта, бундай савобли ишлар бошида маҳалла қўмитаси фаоллари туришди.

Янги йил арафасида маҳалла жамғармасидан 1-4-синф ўқувчиларига 8100 сўмлик совға улашилди. Баҳорда «Илҳом чашмалари» кўрик-танловида ўз иқтидорларини намойиш этишга шайланаётган ўқувчиларга 1900 сўмлик 10 та атлас кўйлак харид қилинди. Кўйлакларни маҳалла чеварлари текинга тикиб бердилар.

Очиғи, бозор иқтисодиёти шароитида илм масканида амалга оширилаётган ибратли тадбирларни кўриб қувондик. Аълочиларни барчанинг кўз олдида рағбатлантириш — уларга ўзгача кайфият, завқ-шавқ, ғурур бағишлашини ҳис этдик.

Шу ўринда айрим мулоҳазалар хаёлимиздан кечди. Жойларда ўзини осмон ҳисоблаб, ўғил-қизларга фақат мактаб таълим-тарбия бериши керак, деб масъулиятни зиммасидан соқит қиладиган, фақат ўз манфаатини кўзлаб иш юритадиган айрим маҳалла «фаол»лари шу каби савобли ишларни ён дафтарларига қайд этсалар, фойдадан холи бўлмасди. Зотан, «Маориф иши эзгуликдир...», «Бирни берсанг, ўн қайтади» ҳикматлари бежиз айтилмаган.

Қурбонбой
МАТҚУРБОНОВ.

«Маърифат»нинг Махсус Мухбирлари хабар қилади

КЎРИК-ТАНЛОВГА БАҒИШЛАНДИ

Самарқанд вилоят ҳокимлигида «Ўзбекистон—Ватаним маним» кўрик-танловига бағишланган йиғилиш бўлиб ўтди.

Вилоят ҳокимининг ўринбосари И. В. Рашидов мактаб, ўқув юртларида, мактабгача тарбия муассасаларида кўрик-танловга тайёргарликнинг бориши ҳақида маъруза қилди. Йиғилишда танловни ўтказувчи 11 кишидан иборат вилоят ташкилий қўмитаси тузилди. Бу қўмита дастлабки йиғинида ўз вазифаларини белгилаб олди.

Йиғилишда «Ўзбекистон — Ватаним маним» мавзуидаги қўшиқлар кўрик-танловини ўтказиш республика қўмитаси аъзолари Ўзбекистон олий ва ўрта махсус таълим вазири О. У.Салимов, шоир Ж. Жабборов, Республика президенти девонининг масъул ходими Ў. Раҳматовлар иштирок этишди.

ҲОМИЙЛИК ҚИЛИБ КЕЛМОҚДА

Андижондаги электроаппарат заводи 13-махсус мактаб-интернатга ҳомийлик қилиб келмоқда. Завод бу муассасага ўз жамғармасидан 5 минг сўм ажратди. Бундан ташқари, 100 та турли совғалар болаларни шод этди.

Электроаппарат заводи 2-болалар уйини ҳам оталиққа олган.

БОҒОТДА СЕМИНАР-КЕНГАШ

Боғот тумани халқ таълими бўлими соғлом авлод тарбиясига алоҳида эътибор билан қараётир. Ўқувчи-ёшларни маънавий ва жисмонан соғлом ўсиши буюк саодатдир. Яқинда бу туманда «Спорт мактаблари ва умумтаълим мактабларининг жисмоний тарбия машғулотларини ўтиш соҳасидаги ҳамкорлиги ҳамда болалар боғчаларида соғломлаштириш дарсларининг самарадорлигини ошириш» мавзусида бир кунлик семинар-кенгаш ўтказилди.

Семинар-кенгаш қатнашчилари 1-болалар спорт мактабида, тумандаги 1, 2-болалар боғчаларида, 3-лицей-интернатда ҳамда И. Дўсов номли мактабда бўлишиб, амалга оширилаётган ишлар билан қизиқдилар.

ГИМНАЗИЯ ОЧИЛДИ

Фарғона вилоятининг Кува туманида янги зиё маскани — гимназия ташкил этилди. 200 дан зиёд ўғил-қиз ўқув даргоҳининг илк қалдирғочлари бўлишади. Бу ерда болаларга кимё ва биология фанлари чуқур ўргатилади. Гимназияда «Ёш табиатшунослар» станцияси билан ҳамкорликда ташкил этилган тўгарак ўқувчилар билимини оширишга катта ёрдам беради. Тажриба станциясида фаолият кўрсатаётган олимлар болаларга деҳқончилик бўйича назарий ва амалий билимларни эгаллашларига устозлик қилишаётир.

Билим даргоҳининг очилиш маросимида вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи Т. Курбонов, туман ҳокими М. Носиров ва бошқа фаоллар иштирок этишди.

ИНШОЛАРДА ВАТАН МАДҲИ

(Боши 1-бетда).

ридаги Ш. Рашидов номли гимназиянинг 9-синф ўқувчиси Азиза Рейимбоева (ўқитувчиси Мукаррама Рўзиева)лар ёзган иншолар фахрли иккинчи ўринга лойиқ деб топилди.

Урганчлик Пошшажон Бобожонова ўз иншосида хоразмлик шоира Гавҳаржон Ибодуллаеванинг шеъридан қуйидаги қайноқ сатрларни келтиради:

Минг йиллик оч эдим, нонимсан, Турон,
Кўздан минг йил оққан қонимсан, Турон,
Дўзахлар домига тортганларида
Худо қайтиб берган жонимсан, Турон.

Бу каби шеърий сатрлар битилган иншоларни ғурур ва завқ билан ўқийсан, киши.

Уч нафар ўқувчининг иншосига учинчи ўрин берилди. Булар Хоразм вилояти Урганч шаҳридаги Огаҳий номли лицейнинг 11-синф ўқувчиси Насима Сотимова (ўқитувчиси Марямжон Султонова), Фарғона вилояти Фарғона туманидаги 1-лицейнинг 11-синф ўқувчиси Насима Мирзаева (ўқитувчиси Эшимов Турғунбой) ҳамда Наманган вилояти Косонсой туманидаги 28-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Муҳаббат Сатторова (ўқитувчиси Муҳаббат Зокирова)лардир.

Вазирлик тавсиясига асосан иншолар, таълим қайси тилда олиб борилишидан қатъи назар, барча мактабларда ўтказилди. Шунинг учун ҳам кўрик-танловда кўрсатилган 5 та рағбатлантирувчи мукофотнинг биттаси тожик тилида ёзилган иншога, иккинчиси эса қирғиз тилида ёзилган иншога берилди. Рағбатлантирувчи мукофотга сазовор бўлган тожик тилидаги иншонинг муаллифи Фарғона вилояти Сўх туманидаги лицейнинг 11-синф ўқувчиси Беҳрўз Эрназаровдир. Кутилмаганда Беҳрўзни ўқитган, уни шундай юқори поғоналарга чиқишида жонкуярлик қилган устози халқ таълими аълочиси Сарвар ака Эрназаров унинг отаси бўлиб чиқди. Фарғона вилояти Фарғона туманидаги 25-мактабнинг 10-синф ўқувчиси Жарқин Хожинованинг (ўқитувчиси Набихон Ахматова) қирғиз тилида ёзилган иншоси ҳам рағбатлантирувчи мукофотга сазовор бўлди. «Туркистон деганда, — деб ёзади ўз иншосида Жарқиной, — бир томирдан тарқаган элларни тушунамиз. Бу эллар неча асрлардан буён ўзаро дўстлигини, қадр-қимматини ва биродарлигини мустаҳкам сақлаб келишмоқда».

Тошкент шаҳридаги 106-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Назокат Вакилова (ўқитувчиси Рихсихон Алимова), Қашқадарё вилояти Қамаши туманидаги 63-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Рисолат Бобоқулова (ўқитувчиси Момохол Элмуродова), Фарғона вилояти Риштон туманидаги 4-мактабнинг 9-синф ўқувчиси Ййрахон Ҳасанова (ўқитувчиси Махпирали Хошимов) ёзган иншоларига ҳам рағбатлантирувчи мукофотлар берилди. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш керакки, Назокатнинг ҳам, Рисолатнинг ҳам ва Ййрахоннинг ҳам иншолариа Ватан тарихига, Туркистон тарихига мурожаат, элимизнинг тарихдаги улуғ фарзандлари образларини ёритиш ҳақиқий, жонли амалга оширилган.

Вазирлик тадбирига асосан қишки таътил кунлари кўрик-танловнинг Республика босқичи ғолиблари ўз ўқитувчилари билан Тошкент шаҳрига таклиф қилиндилар. А. Навоий номли Республика «Нафис санъат» лицейида иншолар кўрик-танлови ғолибларини ва уларнинг ўқитувчиларини тақдирлаш тадбири ўтказилди. Ғолиблар «Иншоларда Ватан туйғуси» мавзуида давра суҳбатида қатнашдилар. Уларни Республика халқ таълими вазирининг биринчи муовини Й. С. Саиджонов, вазирлик умумий ўрта таълим бош бошқармаси бошлиғи Г. Я. Алимова, Улуғбек номли жамғарма раисининг муовини И. Латипов, «Истеъдод» маркази директори, профессор Б. Қодиров, «Нафис санъат» лицейи директори С. Султонов, «Тил ва адабиёт таълими» журнали муҳаррири Р. Толипова ва бошқалар қизғин қутладилар. Ғолиблар ва уларнинг ўқитувчиларига пул мукофотлари, фахрий ёрлиқлар, эсдалик совғалари топширилди.

Кези келганда бу катта тадбирда фаол иштирок этганларнию, турли баҳоналар билан ўзларини четга олганларни ҳам эслатиб ўтишга тўғри келади.

Иншолар танловининг бошланғич қисми Республикамизда пахта йиғим-терими даврига тўғри келганлигига қарамай, Фарғона, Хоразм, Андижон вилоятлари халқ таълими бошқармалари, Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги бу ишга жиддий ёндашдилар, танловни ўз муддатларида, юқори ташкилий савияда ўтказдилар. Лекин Самарқанд ва Сирдарё вилояти халқ таълими бошқармалари кўрик-танловга иншоларни ўз вақтида тавсия қилмадилар. Натижада бу вилоятлардан бирорта ҳам ўқувчининг иншоси Республика кўрик-танловида иштирок этмади.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, Республика Халқ таълими вазирлигининг тавсиясига биноан Республика ўқувчилар иншоси кўрик-танловида қатнашган энг яхши иншолар «Туркистон — умумий уйимиз» рукни остида махсус тўплам шаклида чоп этилади.

Нурали ЖАЛИЛОВ,
Халқ таълими вазирлиги бош назоратчиси.

Пойтахтимиздаги 299-мактабда ўз касбининг фидойилари — тажрибали педагоглар кўп. Моҳир ўқитувчи Мавлуда Латипова шу сафда — жамоа ўртасида ҳурмат-эътиборга лойиқ, эъзозли. У кўп йиллирки, ўз ўқувчиларига инглиз тили фанидан сабоқ беришда иқтидорини тўла ишга солаяпти. Мавлудахон ҳар бир машғулотни замонавий ва чуқурлаштирилган усулда ўтишга алоҳида эътибор беради.

Меҳнат таълими ўқитувчиси Мавжуда опа Обидованинг шу даргоҳда фаолият кўрсатаётганига 23 йилдан ошди. Ноёб ҳунар соҳибаси, малакали педагог йиллар силсиласи давомида кўплаб ўқувчи қизларга бичиш-тикиш сирларини ўргатиб келади.

СУРАТЛАРДА: 1. И. М. Обидова ўз ўқувчилари ишини кўздан кечирмоқда. 2. Инглиз тили ўқитувчиси М. Латипова дарсни ана шундай жонли ва кўргазмали ўтишни хуш кўради.

Р. АЛЬБЕКОВ олган суратлар.

Иш билганга эл эргашар

ЯЙПАННИНГ КЎРКИГА АЙЛАНГАН МАКТАБ

Мен Сотволди ака Пайғамов билан бундан роса уч йил муқаддам Яйпан шаҳрида танишган ва турли мавзуларда узоқ суҳбатлашгандим. Қарангки, домла билим салоҳияти кенг, тажрибали, талабчан эканлар. Кейинги учрашувларимдан сўнг у кишининг кўпни кўрганлигини аниқ-тиниқ билиб олдим.

Гапнинг индаллоси Сотволди Пайғамов аввал ўн йил ўқитувчилик қилди. Кейин уни Фарғона вилояти Ўзбекистон туманидаги 9-мактабга директор этиб тайинлашди. 15 йил узлуксиз ишлади. Бу орада мактаб илғорлар қаторига қўшилди. Ўқув даргоҳига, аввало, артезиан суви келтирилди, катта боғ яратилди. Қўшимча тўртта бино қурилди. Муҳими, ўқув-тарбия ишлари қисқа вақтда, режа асосида юқори савияга кўтарилди.

Домлани Яйпан шаҳридаги Ҳамза номли 24-мактабга директорлик лавозимига таклиф қилганларида у киши нафақа ёшига етиб қолганди. Энди бундан бу ёғига уй юмушлари, неваралар тарбияси билан шуғулланиб, том орқасида куймаланиб юрса бўларди. Аммо саломатлиги мустаҳкам, меҳнат шижоати қайнаб турган одам уйда узоқ ўтиролмайди. Бироқ тоши оғир жойдан бирданига узилиб кетиш мушкул бўлар экан.

Баъзи бир кишилар домланинг жиғига тегишди. «Агар Пайғамов ҳақиқатан мард бўлса, шу мактабни оёққа кўтариб берсин», дея йиғилишларда баралла айтаверишди. Бу гап Сотволди аканинг ҳамиятига тегди. «Уддалаганим бўлсин!» — дея ўз-ўзига сўз берди.

Мактаб, аввалдан таъриф берганларидек, аллақачон «ўтириб» қолган экан. Бинонинг оҳори кетибди. Иситиш тизими ишдан чиқаёзибди. Ўқув-тарбия ишлари яхши эмас, жамоада ўзибўларчилик ҳукм сурарди.

Жамоа домлани хушламайгина кутиб олди. Чунки у киши жиддий ва ўта талабчан эди. Ўқитувчилар қачондир бу ерда инқилоб юз беришини олдиндан сезган эдилар. Ўзи бузилган муҳит бошида яна бир лойқаланиб олди. Чунки Сотволди ака биринчи кунданоқ мактабдаги интизомсизликка чек қўйди. Тартиббузар ўқувчилар рўйхатга олинди. Баъзи ўқитувчилар янги қонун-қоидалар билан муроса қилолмай, ўзлари ишдан бўшаб кетди. Яна шунга ўхшаш баъзи бир нохушликлар бўлди. Аммо Пайғамов домла тушкунликка тушмади. Ҳаётдаги асл тамойили — бошқалар тили билан айтганда, «диктаторлиги», яъни қатъий интизом ва ижодий меҳнат асосида иш юритаверди. Бўшаб қолган ўринларга кучли ўқитувчиларни таклиф этди. Шундай қилиб, қисқа вақтда соф маънавий муҳит яратилди.

Сотволди ака энди режанинг иккинчи бўлимига ўтди. Яъни, ўқув-тарбиявий ишларни яхшилашга киришди. Дарс таҳлили, методик ёрдам кучайтирилди. Ўқувчи ва ўқитувчи ўртасида ўзаро ҳурмат муносабатлари мустаҳкамланди. Янги дарс услублари, турлари кенг миқёсда ўзлаштирилди.

Жамоа энди Пайғамовни тушуниб етди, ҳурмат қиладиган бўлди. Ўзларининг оталаридек яхши кўриб қолди. Чунки у кишида талабчанлик билан бир қаторда эл қатори туриб ишлаш, оғир пайтларда ёрдам кўрсатиш, одамларни қалбдан тушуниш, меҳрибонлик фазилатлари бор эди.

Мактабда машғулотлар ҳар куни эрталабки қисқа йиғилишдан бошланадиган бўлди. Дарсга тўлиқ қатнашмайдиган ўқувчиларнинг ота-оналари чақирилди. Бу ҳол тарбиявий ишлар ўз изига тушиб олгунча узлуксиз давом этди.

Эндиги навбат мактаб биносини яхшилаш, жиҳозлаш, чор атрофни ободонлаштириш, даромад ишлаб топиш, шу мақсадда умумий ҳамкорликни кучайтиришга келган эди. Бу борада Пайғамовнинг ҳурмат-эътибори қўл келди. Чунки ҳамма жойда унинг шогирдлари, собиқ ўқувчилари ишлашади-да. Оталиқ ташкилоти — хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш корхонаси биринчи бўлиб ёрдам қўлини чўзди. Ўқув йили давомида бинода жорий ва капитал, чакана таъмирлар ўтказилди, иситиш тизими янгиланди. Натижада мактаб жамоаси янги ўқув йилини беш йилгача таъмирсиз кутиб олиш ташаббуси билан чиқди...

Юқорида санаб ўтилган ишларни, албатта, Пайғамов бир ўзи бажаргани йўқ. Ҳолбуки, «Бирлашса чумоли иттифоқ бўлиб, арслон терисини олажак шилиб» деган нақл бежиз айтилмаган. У Абдурасул Раҳимов, Маърифат Ўринова, Гулнора Абдуллаев, Манзура Қосимова каби кучли муаллимларни ўз атрофига тўплади. Улар билан кўп ишлар юзасидан маслаҳатли иш тутди. Натижада мактабда бошқариш ишлари янада кучайди.

Ўқувчиларни янгича баҳолаш мезони ишлаб чиқилди. Яъни мактаб дастури асосида «сочма» савол-жавоблар билан баҳолаш бошланди. Натижада қўйиладиган баҳонинг бали камайиб, қадри ошди. Ўқув машғулотларида эркин фикрлаш, таҳлил, баҳс-мунозараларга кенг ўрин берилди.

Фанлар бўйича методик бирлашмаларнинг иши жонлантирилди. Кўргазмали қуроллар, техника воситаларидан фойдаланиш бир йўналишга солинди. Энди ўқувчилар билими компьютерда, тест услуби асосида синаб кўриладиган бўлди. Методик маърузалар эса мактаб ўқув ҳаётидан олиб тузилди. Болаларнинг, муаллимларнинг дарсдан олган озуқаси даражаланди. Бу борадаги ишлар умумлаштирилди.

Сотволди ака ишни аввал авторитетал услубда бошлаган эди. Умуман, шароит шуни тақозо қиларди. Ишлар жойига тушгандан кейин бошқаришнинг демократик услубига ўтилди. Ҳужжатлар намунали даражада тартибга келтирилди. Ўқувчилар ўз-ўзини назорат қила бошладилар. Уларнинг ўзлари ташаббус билан чиқиб, мактабда тарих ва ўлкашунослик музейини ташкил этишди. Масъулият кучайди. Шунингдек, баҳолар ойнаси чиқарилди. Бу — болалар ўртасида билимга қизиқишни оширди.

Ҳозир мактабга борсангиз, баҳри дилингиз очилади. Чор-атроф дов-дарахтга бурканган. Фойдаланилмаган шапалоқдек ҳам жой йўқ. Ўтган йилларда етилган тераклар сотилиб, кўп миқдорда даромад олинди. Ерлардан олинган мевалар ҳам бозорга чиқарилди. Бўшаб қолган майдонга икки миллион туп терак қаламчаси, 1,5 минг туп памидор экилди. Мактаб устахонасида эса ўқувчи кийимлари тикиляпти. Яна шуни айтиш керакки, зиё маскани жамоаси қўшимча бир гектар ер олиб, у ерда буғдой етиштирди. Бу ердан бир йилда 35 минг сўм даромад олиш кўзда тутилган. Махсус жиҳозланган хоналарда эса ўқувчилар аҳолига нотариус ва циркуляр хизмат кўрсатишяпти. Шу алфозда даромадга буромад инаяпти.

Сотволди Пайғамов ҳозир 62 ёшда. Лекин ҳали у дадил. Мактабни туманда биринчи қаторга олиб чиқиб, муборак ниятига эришди. Энди бу ўқув даргоҳи вилоят ва республика миқёсида илғор мактаблар билан беллашяпти.

Сотволди ака узоқ меҳнати эвазига мактабда янги дастур ишлаб чиқди. Дастурга асосан ўқув фанлари ўрганилиши чуқурлаштирилди. Унда ўқувчи ижодий дарс ўтади, ўқитувчи эса бу машғулотни якунлайди.

Биз биламизки, кўп жойларда боланинг билими бошқаларининг билимига нисбатан баҳоланади. Пайғамов дастури бўйича эса махсус тузилган баҳо меъёрига нисбатан қиёсланади. Шунингдек, таълим ва тарбия омухта қилиб олиб борилади. Бунда тарбия олдинги ўринга қўйилади.

Ҳа, шунақа гаплар, ютуқлар кўп. Ишонинг ва бориб кўринг, Яйпанда ана шундай мактаб бор. Унга пайғамбар ёшини қоралаётган отахон муаллим Сотволди Пайғамов директорлик қилади.

Аваз ҲАЙДАРОВ,
ўз мухбиримиз.

Ислоҳот одимлари

ИБРАТЛИ ТАДБИРЛАР

Савобли ишлар ҳамиша инсонлар кўнглини кўтаришга, кайфиятини яхшилашга хизмат қилади. Ана шундай ишлардан бири Қашқадарё вилояти Китоб туманидаги Туябоши қишлоғида жойлашган А. Қаҳҳор номли 65-ўрта мактабнинг қурилиб битганлиги бўлди. Мазкур ўқув йилидан ўқувчилар янги бинонинг ёруғ хоналарида билим олишяпти. Улар Мамажон Аҳмедов, Луқмон Бадалов, Акромбой Воҳидов, Сайдали Мирзаев, Шамсиддин Саидов, Асадулло Шомансуров, Мавжуда Умарова каби устозлардан илм-фан сирларини пухта эгаллашмоқда.

Хушвақт Асомов директорлик қилаётган бу мактабнинг жамоаси билим масканида вақти-вақти билан «Алла», «Иқтидор», «Энг яхши синф раҳбари», «Тадбиркор ўқитувчи», «Йил ўқувчиси» каби қизиқарли тадбирларни ўтказиб турибди.

Яна бир хайрли иш. Мазкур ўқув йилидан бошлаб тумандаги «Нурбек» фермер хўжалиги ва «Чинор» жамоа корхонаси раҳбарлари Мавлон Каримов ва Ғулом Асомовлар мактабнинг ўқишда ўрнак кўрсатаётган аълочиларига стипендия беришни йўлга қўйдилар. Бу эса ўз навбатида ўқувчиларнинг билимга қизиқишларини янада ошириши табиий. Мактаб ҳудудида ўқувчи ва ўқитувчиларга маиший хизмат кўрсатиш тариқасида сартарошхона, пойабзал таъмирлаш устахонаси, савдо дўкони, суратхона ва тикиш-бичиш цехи ҳам ишлаб турибди.

Нўъмон МЕЙЛИКОВ,
талаба.

Меҳрибонлик уйларида

ДАВЛАТ БОЛАЛАРИ

Бу ерга кирганимда ҳайратга тушдим. Болалар худди катта кишиларни кичрайтириб қўйгандек туюлди менга. Гўдакларга хос эркалик, шўхлик, инжиқлик ва қувноқликларни кўрмадим бу ерда. Меҳмонга бориш, меҳмон кутиш, рамазон ва ўланлар, чўпчак айтиш ёки эшитишни билишмасди улар. Бувилар, боболар бағрида эркаланиш улар учун бегона. От-эшаклар миниб далага ўт ёки ўтинга боришмайди, томорқа суғориш, ҳовлилардаги экинларга қараш, кўча чангитиб ўз ҳолларича қандайдир ўйин ўйнашмайди. Қўллари куйиб кулча нон ушлаш, аммахолаларининкига бориб кўнгил ёзиш... Буларнинг барча-барчаси улар учун бегона. Мазкур гўшада тўкин-сочинлик, ҳамма нарса бисёр: гўшт, ёғ, кўкатлар, мевалар, гуллар... фақат ота-она меҳри ва болаларга хос шодлик йўқ.

Тошкент вилоятининг Ангрен шаҳридаги 34-меҳрибонлик уйида бўлганимда бир фикр миямни пармалади: она-бола қумрининг қуйруғи, бир-биридан ажраса, кўрки кетади.

НОРАСИДАЛАР НИЯТИ ПОКУ ХОЛИС

— Қуйи Чирчиқ туманининг Солдатский қўрғонидан келдим, — дея сўз бошлади З. Кутирева уч ёшли боласини меҳрибонлик уйида қолдирар экан. — Қийналиб кетдим. Ўзим ҳали ёшман, турмушга чиқишимга шу бола тусқинлик қиляпти.

— Эрингиз ташлаб кетганми, ё... — сўрайман ундан.

— Эрга чиқмаганман, никоҳсиз туғилган бу бола.

— Ишлайсизми?

— Ҳа, пахта пунктида, лекин маоши жуда кам.

— Қушлар кўкраги бўлмаса ҳам бир неча боласини боқадику, ахир сиз — онасиз, ёлғиз ўғилни боқолмасангиз...

Бундай воқеалар меҳрибонлик уйида тез-тез содир бўлиб турар экан. Ҳозир мазкур масканда тарбияланаётган ўн олти боланинг ота-онаси йўқ, 19 гўдакни эса ота-онаси кўчага ташлаб кетган еридан олиб келишган, 42 тарбияланувчининг ота-оналари маиший бузуқ, жиноий ишлар билан мунтазам шуғулланганлиги, ичкиликбозлиги туфайли оталик ва оналик ҳуқуқидан маҳрум этилган, 16 бола ўз ота-онасидан воз кечган, қолганлари турмуши ночор оилалардан. Бироқ бағри кенг тарбиячилар буларни ўз болаларидай севадилар, оқ ювиб, оқ тарайдилар.

Наргиза ва Дониёр Бектўраевларни Бўка туманидан олиб келишган. Улар бу йил тўртинчи синфни тамомлашди.

— Ота-онамни жуда соғиндим, — дейди Дониёр. — Икки йилдан бери келишмайди. Кўпинча уларни тушимда кўраман. Яқинда уйимизга хат ҳам ёздим. Лекин жавоб келмади...

Бу гапларни эшитиб турган Наргиза ҳўнграб йиғлаб юборди. Боланинг кўз ёшини кўришдан ҳам оғир азоб борми дунёда. Ахир, умр жуда қисқа, болалик эса ундан ҳам. Инсон дунёда икки нарсага: меҳр ва висолга тўймайди. Ҳаёт эса фақат ширин орзулардангина иборат эмас. Дониёр ва Наргизага ўхшаганларни меҳр, соғинч илинжи «йиқитиб» қўйиши ҳам мумкин. Мен болаларини мазкур даргоҳга ташлаб кетган аёл ва эркаклар билан гаплашдим. Кўпчилигининг оила қўрғонига зил кетган. Демак, оила қўрғонини мустаҳкам тута олмаган кишилар фарзандларига ҳам бағритош бўлишаркан-да. Бу ердаги болалар эса келажакка умид билан яшашмоқда. Зеро умид — дунёнинг пойдевори бўлганидек, гўдакларнинг ниятлари ҳам поку холис...

«ОДАМНИНГ ЧИҚИТИ БЎЛМАЙДИ»

Меҳрибонлик уйида 3 ёшдан 16 ёшгача бўлган 150 дан ортиқ бола тарбияланади. Мазкур масканнинг моҳир, болажон тарбиячилари Гулнорахон Мадаминова, Вера Сайдалиева, Светлана Дейч, Светлана Федотова, Надежда Душакова ва бошқалар ўзларининг меҳр қўри, юрак қони билан болаларни ўкситмай тарбиялашмоқда. Бу ердаги болалар тарбияланиш билан чекланибгина қолмай, 9-синфгача билим ҳам оладилар. Жумладан, ўндан ортиқ намунали жиҳозланган фан кабинетлари, ўқув заллари, тўгараклар учун махсус хоналар, тил ўрганиш кабинетлари, лабораториялар, шинам ва озода ётоқхоналар мавжуд. Тўрт маҳал иссиқ овқат берилади. Кийим-бошлар давлат ҳисобидан ҳар мавсумда янгилари билан алмаштириб турилади.

Яқинда меҳрибонлик уйининг ўттиз йиллик тўйи кенг нишонланди. Байрам тантанасида Ўзбекистон халқ таълими вазири Ж. Йўлдошев иштирок этиб, давлат болаларини қутлади. Янги йил ва Наврўз байрамларида болаларга Республика Президенти Ислом Каримовнинг совғалари улашилди. Кейинги уч йил ичида йигирмага яқин боланинг суннат тўйи ўтказилди.

Бундай тадбирларнинг ташаббускори янги директоримиз Абдуҳамид Қаюмовдир, — дейди тарбиячи-ўқитувчи Зинаида Ивановна Фисенко.— Абдуҳамиджон келиши билан меҳрибонлик уйида ҳамма нарса ўзгарди, айниқса, муаллимлар ўртасида соғлом муҳит вужудга келди...

Эшитишимча, кейинги тўрт йил ичида беш марта директор ўзгарган экан. Илгариги раҳбарларнинг лоқайдлиги оқибатида меҳрибонлик уйида тарбияга анчагина заха етган кўринади. Болалар кечалари чойшабларни бир-бирига боғлаб тўртинчи қаватдан тушишар, кечаси билан қаерлардадир дайдишар, кўпинча ўғирлик ва йўлтўсарлик билан шуғулланишар экан. Раҳбарларнинг аксарияти болалар ҳақига хиёнат қилишар, ҳатто уларни тинчитиш учун норасидаларга сигарета, бошқа гиёҳлар келтириб беришаркан. Оқибатда беш норасида қамоқ жазосига ҳукм қилинган, бир неча бола тегишли жойларга юборилган.

— Бу ерга мени 1992 йилда тайинлашди, — деб сўз бошлади директор Абдуҳамид Қаюмов. — Келганимда бино подвалини сув босган, иситиш ва ёритиш тармоқлари ишдан чиққан, хоҳлаган ходим ишга келади, хоҳламаган йўқ. Аввало, ишни жамоада соғлом муҳим яратишдан бошладик. Қолганлари ўз-ўзидан юришиб кетди. Бугунги кунда меҳрибонлик уйимиз республика ва вилоят миқёсида ўтказилган талайгина мусобақаларнинг совриндори. Мазкур масканда меҳрибонлик уйлари тарбиячиларининг республика семинар-кенгаши ўтказилиб, фаолиятимиздаги яхши тажрибалар жумҳурият миқёсида оммалаштириладиган бўлди.

Дарҳақиқат, меҳрибонлик уйида бунёд этилаётган болалар боғчаси майдончаси, мажлислар зали, янги ошхона, тиббиёт хоналари каби бинокорлик ишларига Абдуҳамид Қаюмовнинг ўзи бош-қош бўлаётир.

Шунингдек, меҳрибонлик уйи атрофига 100 туп ёнғоқ, 50 туп ўрик ва олма, гилос, олхўри ва бошқа мевали дарахт кўчатлари, турфа гуллар экилиб, ҳаммаёқ чаманзор қилинибди. Янги иссиқхона ва кўкатлар етиштирадиган жойнинг қурилиши бошлаб юборилган. Ёз пайтларида эса болалар Ангрен шаҳри атрофларидаги болалар масканларида мазмунли дам олишаркан. Хуллас давлат ихтиёридаги норасидаларнинг ҳеч нарсадан камчилиги йўқ.

— Одамнинг чиқити бўлмайди, — дея гапини давом эттирди Абдуҳамид рўпарамизда турган норасиданинг бошини силаб. — Биласизми, шу гўдакни яқиндагина ташлаб кетишди. Носоғлом эмиш. Биз уни тиббий мутахассислар кўригидан ўтказдик. Ҳеч қандай касали йўқ. Фақат асаблари чарчаган.Даволадик, энди соппа-соғ. Ҳозир боғчага қатнаяпти. боғча ҳам ўзимизда. Ажаб эмас, бу бола улғайиб, камол топиб, эл олқишига сазовор бўлса.

«СЕН МЕНИНГ ЎҒЛИМСАН, БОЛАКАЙ»

Шокир Раҳимов меҳрибонлик уйига келганида уч ёшда эди. Ҳозир 5-синфда ўқийди. Муомалада худди катталардай мулоҳаза қилади. Шокир билан ёлғиз қолиб гаплашдим.

— Дадамни танимайман, борлигини ҳам билмайман, — деди у кўзларига милт-милт ёш олиб. — Онам билан бир уйда ижарада яшардик. Фарёдларимни уй эгаси эшитмасин деб, онам мени боғнинг бир чеккасидаги ғариб бир кулбада туққан эканлар. Уч ёшга етганимда худо онамни ҳам кўп кўрди. Онам бу соҳир дунёдан кўз юмгач, мени шу ерга олиб келдилар. Яхши одамлар кўп экан. Шу ерда ақлимни танидим. Икки йил бўлди, гўшсойлик Қўшбой ака исмли киши мен билан Каримов Бахтиёр деган болани ўзларига ўғил қилиб олдилар. Ҳар шанба куни олиб кетадилар. Таътил пайтида ҳам у кишининг уйларида бўламиз. Тўққизинчи синфни битирганимдан кейин уйларига олиб кетадилар, уйлантираман, ўқитаман, деяптилар.

Қўшбой ака Мусурмоновни жуда яхши танийман. Болажон, одам-шаванда, сахий, меҳри дарё киши. Унинг ўндан ортиқ фарзандлари юрт ишлари билан банд. Қўшбой ака ҳар йили Наврўз байрамида меҳрибонлик уйида тўй қилиб беракан.

Мана бугун ҳам меҳрибонлик уйига Қўшбой ака Мусурмонов келиб қолдилар. Ўғиллари югуриб истиқболига чиқишди. Бахтиёр инжиқланиб, эркаланиб бўйнига осилди, йиғлади.

— Нега жилайсан, ўлим, жилама, ма, энанг сенга ул-бул бериб жиборди, олақол! Кел, Шокиржон сен ҳам ол, халтадагини эса ўртоқларинг билан бўлишиб женглар. — Болалар сумка ва оғиргина халтачани кўтариб ётоққа югуришди. Орқасидан қараб қолган Қўшбой аканинг ҳам кўнгли бузилиб, кўзларига ёш олди. — Жилама, сенлар менинг ўз улларимсизлар, болакайлар!

Қўшбой ака билан узоқ суҳбатлашмоқчи эдим. Афсуски, ўғиллари келиб, уни хоналарига олиб кетдилар.

— Икки йилдирки, Қўшбой ака шу икки норасидани ўзига ўғил қилиб олган. Бундай кишилар жуда кўп, — дейди Абдуҳамид.— ўтган йили оҳангаронлик Дилбар Тожиева деган аёл уч болани уйига олиб кетди. Уларни ўқитди, ҳозир улар йигит бўлиб қолишган. Бу ерга ҳар замонда совға-салом билан келиб туришади.

Ҳа, юртимизда бағри кенг одамлар жуда кўп. Шу боис бўлса керак, Ангреннинг нуфузли кишилари бу даргоҳга келиб, хайриялар уюштириб, моддий ёрдам берадилар. Ангрен шаҳридаги картон-қоғоз фабрикасининг директори Шавкат Осмонов бу даргоҳда тез-тез бўлиб туради. Ҳар байрам ва тантанали кунларда болалар учун хайриялар ўтказади, биноларнинг таъмирлаш ишларига астойдил ёрдам беради. Шунингдек, шаҳардаги «Ўзбекрезинатехника» ишлаб чиқариш бошқармаси (раҳбари Аброр Юсупов), Ангрен олтин саралаш фабрикаси (директори Владимир Алехин), 29-автокорхона (раҳбари А. Калиниченко), кулолчилик корхонаси (раҳбари А. Алиқулов) ва бошқаларининг ёрдами билан бу ердаги болаларнинг турмуш даражаси, иқтисоди ва маънавий ҳаёти тобора яхшиланиб бормоқда. Уларнинг ташаббуслари билан ўтган йилги ёзги таътил даврида барча болалар ўша ташкилотларнинг оромгоҳларида мазмунли дам олдилар. Корхоналар ҳатто дам олувчи болаларнинг озиқ-овқатларидан бохабар бўлиш билан бирга уларнинг дам олиш давридаги саёҳатлари учун ҳам транспортлар ажратдилар.

Кошки эди, шундай сахий, болажон одамлар кўпроқ бўлса!

***

Болалар уйидан чиқдим. Узоқ вақтгача Қўшбой аканинг болалари юзидаги қувонч, Дилбар Тожиеванинг болажонлиги, Ангрен шаҳар саноат корхоналари раҳбарларининг меҳрибонлиги, Абдуҳамид бошлиқ тарбиячиларнинг ҳар бир бола учун жон куйдириши кўз олдимдан кетмади. Ҳа, Ангрендаги давлат болалари бугун ишончли қўлларда тарбия ва билим олмоқдалар. Улар давримиз келажаги учун соғлом авлод бўлиб етишади, албатта.

Мўмин ҚАЮМ,
Ўзбекистон Журналистлар уюшмасининг аъзоси.

Сиртқи дарс

АМИР ТЕМУР ИЛМ-ФАН ВА МАДАНИЯТ ҲОМИЙСИ

ИККИНЧИ ДАРС

Ўтган дарсда биз Амир Темур ўз саркардалик салоҳияти ва тадбиркорлиги туфайли Марказий Осиёда марказлашган давлат тузгани, бу йўлда ҳисобсиз азобу уқубатлар ва йўқотишларга гирифтор бўлгани ҳақида сўзладик. Эндиги дарс мавзуси: «Амир Темур илм-фан ва маданият ҳомийси» деб номланади.

Дарснинг мақсади: Темурийлар даври ренессанси (маданий уйғониш) ҳодисасига айни Ҳазрати Соҳибқирон томонидан пойдевор қўйилгани, ўз фарзанд ва набираларини фозил кишилар этиб тарбиялашга ҳаракат қилганини, ўқувчилар онгига сингдиришдир.

Дарснинг тарбиявий аҳамияти: ўқувчиларда ўз она Ватани халоскори, унинг гуллаб-яшнаши учун жон фидо қилган Амир Темурга нисбатан меҳр ва фахр туйғусини уйғотиш.

Дарс режаси:

1. Амир Темурнинг шахсий хислатлари.

2. Амир Темурни илм-фан ва маданиятга ҳомийлик қилишга қандай омиллар ундади.

3. Ҳазрати Соҳибқироннинг мамлакат ободлиги йўлидаги тадбирлари. Мураббийлик ва ҳомийлиги.

Биринчи масалани баён этишни Алишер Навоийнинг Амир Темур ҳақидаги қуйидаги сўзларидан бошлаймиз: «Мулк шажарларининг бўстони ва салотин гавҳарларининг уммони, ҳоқони жаҳонгири Соҳибқирон, яъни Амир Темур кўрагон... агарчи назм айтмоққа илтифот қилмайдурлар, аммо назму насрни андоқ хўб маҳал ва мавқеда ўқубдурларким, анингдек бир байт ўқуғони минг яхши байт айтғонча бор».

Буюк мутафаккир шоир ўзининг «Ҳайратул-аброр» достони учунчи мақолатида, султонлар бобида ёзар экан, Ҳазрати Соҳибқиронни шундай олқайди:

Мулки Сулаймон уза ишратнамой,
Бошинга солмай кўлака жуз ҳумой...
Хотами адлингга сипеҳри баланд,
«Рости-ю русти» билан нақшбанд.
Лек ҳунар ичра, камол ичра ҳам,
Хулқи хушу лутфи мақол ичра ҳам,
Ҳам равшан адлу ҳам инсоф аро,
Ҳилму ҳаёву бори авсоф аро...
Буки санга Тенгри бериб имтиёз,
Салтанат авжида қилиб сарфароз.

Улкан қудратли давлат барпо этган Ҳазрати Соҳибқирон, тарихчиларнинг гувоҳлик беришича, ўз пойтахтига ёш истеъдодлар, олиму фозилларни тўплаб уларга ҳомийлик қилган. Сарҳангларига шундай топшириқ берганки, бу мамлкатга қанча олиму фозил бўлса келишлари мумкин. Аммо норози бўлиб чиқиб кетмасликлари лозим. Қайси юртга қўшин тортиб бормасин етук олимларни қидириб топдириб, Самарқандга кўчирган. Бу ишда унинг доимий ҳамроҳлари бўлган машҳур олимлар кўмак берганлар. Агар биз араблар истилоси ёки мўғуллар ҳужуми даврида минглаб олимларнинг ўз юрти Туронни тарк этишга мажбур бўлганларини инобатга олсак, ҳазрати Соҳибқироннинг мазкур тадбири бежиз бўлмаганига амин бўламиз.

Шарафуддин Али Йаздий ёзади:

Амон дар замонаш ба ҳадди расид,
Ки мансух шуд расми банду калид
Зи нақши кажи лавҳи чети залул
Ҳамин ростию рустияш мўҳр буд...
Кужо комиле буди аз аҳли илм,
Тавозеъ намуди мар уро ба ҳилм...
Ҳама майли табъаш ба ҳайрот буд
Ки равшандилу комилуз — зот буд.
Басе буқъайи хаир пардохта,
Ба айвони Кайвон барафрохта.

(Мазмуни: Эмину омонлик унинг даврида шу даражага етдики, эшикларга банду калид зарурати бўлмади. Олам юзи кажликдан тозаланди. Зеро, мўҳрида «Ростию русти» дейилганди. Илм аҳлидан қаерда комили топилса, мулойимлик билан унга тавозеъ этарди. Табъи ҳамиша хайрли ишларга мойил эди. Равшан дилли комил инсон эди. Бинойи хайрларни шунчалик кўп кўрдики, шуҳрати Кайвон (Юпитер)гача етди).

Маълумки, Ибн Арабшоҳ ўн бир яшарлигида Бағдоддан Самарқандга келтирилган ва етук олимлар тарбиясида вояга етган. Шарафуддин Али Йаздийнинг ёзишича, Амир Темур Дамашқдан Мавлоно Жамолиддин, Мавлоно Сулаймон деган табибларни Самарқандга кўчиртириб келтирган ва уларга катта илтифотлар кўргузган. «Зафарнома»да айтилишича, Амир Темур 1403 йили Боилкон шаҳрида олиму фузало кенгашини ўтказади. Кенгашда Ҳазрати Соҳибқирон нутқ сўзлайди: «Фан ва диннинг машҳур кишилари ўз маслаҳатлари билан подшоҳларга ёрдам бериб келганлар. Сизлар эса менга нисбатан бундай қилмаяпсизлар. Менинг мақсадим мамлакатда адолат ўрнатиш, тартиб ва тинчликни мустаҳкамлаш, фуқаронинг турмушини яхшилаш, юртимизда қурилиш ишларини кучайтириш, давлатимизнинг ривожини таъминлашдир. Сизлар бу ишларни амалга оширишда менга ўз маслаҳатларингиз билан кўмак бермоғингиз лозим...»

Амир Темур ҳомийлигида Самарқандда қуйидаги олиму фозиллар яшаб, ижод этганлар: Жалолуддин Аҳмад Хоразмий, Аҳмад ибн Шамсулаимма, Мавлоно Аҳмад Термизий, меъмор Шамсиддин, Бадриддинлар, Зайнуддин ибн Шамсуддинлар, наққошлар Жўнайд, Абдулҳай, Пираҳмад Боғишамолий, Ҳаттотлар Умар Ўкта, Ҳожи Мирали Табризий, Саъдуддин Тафтазоний, Мирсаид Шариф Журжоний, машшоқ ва ҳофиз Хожа Абдулқодир гўянда, табиб Шайх Муҳаммад ибн Хожа Бангар, Мансур ибн Муҳаммад Бухорий, Шайх Зайнуддин Ҳофий, мавлоно Шамсуддин Мунши, Нўъмониддин Хоразмий, мавлоно Абдумалик, Хожа Абдулаввал, Шариф Ҳофиз Ҳусайний, Абубакр Зайнуддин Тойбодий, шоирлардан Мавлоно Бисотий Самарқандий, Хожа Исмат Бухорий, мавлоно Лутфуллоҳ Нишопурий ва ҳоказо.

Қўқонлик олим Пўлатжон Қаюмов ўз тазкиралярида темурийзодалар ичидан ўттиз нафардан ортиқ олиму фозил етишиб чиққанини таъкидлайдилар. Ҳазрати Соҳибқирон набираларидан Мирзо Улуғбек, Мирзо Бойсунқур, Муҳаммад Жўқий, Халил Султон, Искандар Султон, Иброҳим Султон, Заҳириддин Муҳаммад Бобур кабиларнинг илмий фаолияти ва ижодлари мазкур фикрнинг далилидир.

Испаниялик элчи Клавихоннинг ёзишича, Амир Темур даврида ҳар ким Мовароуннаҳрга эркин келиши мумкин, аммо ҳеч кимса расмий рухсати бўлмаса чиқиб кета олмас эди. Бу билан ҳунар эгаларининг тарқалиб кетишига йўл қўйилмаган. Клавихо Амир Темур саройида минг нафар ҳунарманднинг ишлагани ҳақида ёзади.

Иккинчи саволни баён этишда Амир Темур саъйҳаракати билан мамлакат обод, маъмур бўлгани, унинг саройидаги олимлар, ҳунар эгалари ва санъат аҳли орасида турли давлат халқ намояндалари ҳам бўлганини таъкидлаш жоиз.

Шарафуддин Али Йаздий: «Унинг базмида ширинзабон ва хушовоз муғаннийлар, дилкаш овозли хонандалар турк йўсини, мўғул аёлғуси, хитой расми, араб қоидаси, форслар йўли ва Ажам тартибида хонищ қилур эрдилар», деб ёзади.

Ибн Арабшоҳ Самарқанд атрофида қурилган чорбоғларнинг қасрлари, саройлар деворлари Эрон, Дашти Қипчоқ, Ҳиндистондаги шаҳарларда султонлар, ҳукмдорларнинг Соҳибқирон томонидан қабул қилиниши, олимлар билан суҳбати, пешкаш тортиш, оммавий сайллар, ов саҳналари, ўғил ва набираларининг суратлари билан қоплангани ҳақида ёзган. Испания элчиси Клавихо Соҳибқироннинг саропардаларидан бирини тасвирлар экан, унинг гумбази устида қанотларини ёзиб нимагадир човут солмоқчи бўлиб турган бургут шакли бўлиб, унинг кумушдан ясалгани ва олтин суви югуртирилгани, қуйироқда уч томонга қанотларини пусиб қочмоқчи бўлиб турган уч лочин шакли ўрнатилганини ҳикоя қилади. Мазкур кумуш қушлар шакли ниҳоятда нафис ясалганини таъкидлайди. Клавихо яна Амир Темур саройида одам бўйи келадиган олтин дарахтни кўрган. Олтин шохчалар, барглар орасида ёқут, зумуррад, феруза, лаъл, марварид «мевалар» кўриниб турган. Шохларида бири қанот ёзаётган, бири энди учмоқчи бўлиб турган турли рангда товланиб турувчи олтин қушчалар ҳам бўлиб, баъзиларининг тумшуқларида лаъл ёки марварид «мевалар» бор. Бу Самарқанд ҳунармандлари иши бўлиши мумкин. Европалик муаррих Георг Вебер Амир Темур ҳақида шундай деган:

«Амир Темур душманларига нисбатан ўта қаттиққўл, буюк саркардалик, ҳукмдорлик, қонунлар таъсис этувчилик истеъдодлари соҳиби бўлиб, ёлғонни ёқтирмас, билимларга ташна бир киши эди... Тинч руҳий ҳолати ҳангомида адолатли қозилар, фозиллар дўсти, пушти паноҳи, мусаввиру наққошлар, олимлар мураббийси бўлиб, улар билан суҳбат қуришни ёқтирар эди.

Доимо зафар қозонишни мақсад қилган, бошқа ишларни ҳеч деб ҳисоблайдиган, давлат ишларини очкўз ва ахлоқсиз вазири аъзами Али пошшога топшириб қўйган, вилоятларни золим ҳокимларга топширган Боязидга нисбатан инсон сифатида Амир Темур анча юқори туради» (Георг Вебер. Всеобщая история. VIII-жилд, Москва, 1887 й. 541-542-бетлар).

Дарсимиз сўнгида якунлаш учун ўқувчиларга қуйидаги савол билан мурожаат этамиз:

1. Қандай шарт-шароитларда халқ маънавияти ва маданияти юксак даражада бўлади?

а) ЖАВОБ: «Илм-фанга давлат ҳомийлик қилса ва моддий жиҳатдан таъминласа».

б) ЖАВОБ: «Ҳеч қандай ташқи Душман даҳл қилаолмайдиган ҳуқуқий — тартиботли қудратли давлат бўлганда».

в) ЖАВОБ: «Ўз илмий ёки санъат асари учун олим моддий рағбатлантирилса».

г) ЖАВОБ: «Олим ё санъаткор ватанпарвар бўлса».

2. Амир Темур давлатида шундай шароитлар мавжудмиди?

ЖАВОБ: Ҳа!

Наим НОРҚУЛОВ,
тарих фанлари номзоди.

Исломжон ТУРСУНОВ,
Ҳайдарали УЗОҚОВ.

МАЪРИФАТ ЧАҚМОҒИ

Ўзбек зиёлиси Абдулҳамид Мажидий (1901 — 1939 йил) ҳаёти ва фаолиятига чизгилар

ЖУРНАЛИСТ, ДРАМАТУРГ, ПЕДАГОГ

Сутдан бошқа оқ ранг кўрмай жаҳонда
Армон ичра кетди саноқсиз инсон.
Қондан бўлак луқма тотмай замондан
Афсус ила ўтди минг-минг билимдон.

ЧАҚМОҚ — АБУТАНБАЛ

Абдулҳамид Мажидий XX асрнинг бошлари — 20- ва 30-йиллар миллий зиёлиларимиз илғор вакилларидан — ўзбек адабиётининг улкан арбобларидан, бетакрор талантга эга бўлган сатирик ва юмористик шоир, кўзга кўринган ажойиб ҳикоянавис, йирик театр режиссёри, машҳур журналист ва ўткир адабиётшунос, катта драматург ва ниҳоят таниқли педагог, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг биринчи аъзоларидан эди.

У ўзбек адабиётида Фитрат, Чўлпон, Усмон Носир, Абдулла Қодирий, Маҳмудхўжа Беҳбудийлар қаторида эъзозланадиган, ижод майдонида улар билан тенг турувчи сўз санъаткоридир. Сатирик ва юмористик ғазаллар битиш борасида Муқимий, Махмур, Завқий каби намояндалардан қолишмайдиган юксак дидли шоир, тили ва бадиий кучи ўткир ва ширин ифодали сўз санъаткори эди.

Абдулҳамид Мажидий замонасининг иллатлари, камчиликлари, нохуш кайфиятлари: адолатсизлик, танбаллик, иккиюзламачилик, лаганбардорлик, нопоклик, очкўзлик, суллоҳлик, кўзбўямачилик, безбетлик, ялқовлик, лоқайдлик, ишёқмаслик, ҳаромхўрлик, ғирромлик, бевафолик каби аксилахлоқий томонларини сатира қамчиси билан савалаш орқали бундай беандиша типлар устидан куларди.

Шуни очиқ айтиш керакки, ҳар бир замонда бўлгани каби шоир яшаган даврларда ҳам ғаламислар бўлган: улар жамиятга у ёки бу томондан ҳамиша зарар етказиб келган; танқидни ёқтирмаган — ҳатто танқидчига суиқасд ҳам қилган. Шу боис ўша замонларда ўткир дилли қаламкашлар — сатириклар ўз ижод намуналарини очиқ имзо билан эмас, балки тахаллуслар, лақаблар билан битганлар . Ана шулар қаторида Абдулҳамид Мажидий ҳам бор. Унинг сатирик ва юмористик асарларининг таъсир кучи, содда тилда ёзилганлиги, нишонга олинган мавзунинг долзарблиги халқ орасида Чақмоқ, Абутанбал, Каттақўрғоний сингари имзоларда зўр маҳорат билан ифода этилган эди. Шу сабабли ҳам унинг сатираси кишилар оғзида ёддан айтилиб юрарди. Ҳурматли олим Очил Қодирийнинг гувоҳлик беришича, кунлардан бирида чойхонада ўтирган оддий бир одам кишилар олдида Абутанбалнинг «Ургандим» ғазалини ёддан айтиб бериб, унинг рўпарасида ўтирган узун бўйли, ориқдан келган, буғдойранг, кўзлари катта-катта, мийиғида кулиб турувчи 20 ёшлар чамасидаги йигитдан: «Укам, шу Абутанбални танимайсизми, бу одам ким, қаерлик», — деб сўрай бошлаган. Аслини олганда бу йигитнинг ўзи Абдулҳамид Мажидий — Абутанбал бўлган.

Ана шундай катта қалб эгаси Абдулҳамид Мажидий 1901 йилда баҳор фаслида Самарқанд вилоятининг Каттақўрғон шаҳрида, Ҳайдарчаман маҳалласида руҳоний-деҳқон оиласида туғилган. Отаси катта нуфузга эга бўлган. У дастлабки таълимни ўз уйида — отаси қўлида олади. Етти ёшга тўлганида бемалол ёзади ва ҳатто арабий матнларни эркин ўқийдиган, Сўфи Оллоёр ва Алишер Навоий ғазалларидан маҳорат билан, ифодали ёд айтиб бера оладиган бўлиб қолган эди.

1913 йилда 12 ёшли Абдулҳамид Каттақўрғондаги ўрис-тузем мактабини «аъло»га битиради, сўнг тоғаси — машҳур шоир ва адабиётчи Валий тахаллусли мутафаккир мактабида ўқийди. Кейинчалик шу тоғаси — Абдували (Валий) домла унинг ўткир шоир ва кучли адабиёт тадқиқотчиси бўлиб етишувига катта таъсир этган.

— 1915 йилдаёқ, — деб гувоҳлик беради машҳур тарихчи олим, 94 ёшли нафақахўр Очил ота Қодирий. — Абдулҳамид Фирдавсий ва Саъдий, Ҳофиз ва Жомий, Бедил ва Фузулий, Навоий ва Хисрав Деҳлавий, Зебунисо ва Нодира, Муқимий ва Машраб ижодларидан сон-саноқсиз ғазаллар ва шеърларни ёддан айтиб юрар ва улар ҳақидаги маълумотларни яхши биларди. Бунинг сабаби бор эди, албатта. Абдулҳамид ёшлигида, адашмасам, у беш-олти ёшлигида онаси Саодатхон вафот этгач, отаси Абдумажид Сония исмли аёлга уйланиб кетади. Уни, тоғаси катта сатирик шоир, ҳадис илмининг устаси Абдували Абдуғаниев ўз тарбиясига — мактабига олади. Бу инсоннинг шу 1898 йилда «Ахлоқнома» деб номланган катта китоби ҳам босилиб чиққан. Шу китобни мен кўрганман. Менинг дўстим ва ўртоғим Абдулҳамиднинг ана шундай катта ижодкор ва таниқли шоир бўлишида тоғасининг ҳиссаси бениҳоя. Мен ҳам шу муътабар олим ва шоир мактабида Абдулҳамиддан бир йил кейин ўқиганман. Абдулҳамид мендан бир ёш катта эди. Мен «Мухтор» маҳалласида, Абдулҳамид ва шоир Тошпўлат Саъдий иккиси Ҳайдарчаман ва «Саид Бегижон» маҳаллаларида туғилганмиз. Бирга катта бўлганмиз. Бу икки ижодкор менинг энг яқин маслакдошларим, меҳрибонларим эди.

Шу ўринда Абдулҳамиднинг ўткир шоир ва таниқли адабиёт олими бўлиб етишишидаги яна битта зўр омилни айтиш жоиз. Дўстимнинг катта тоғаси бўлардир. Унинг исми Субҳонбек эди. Эскича ва янгича илмда Каттақўрғонда унинг олдига тушадигани бўлмас эди. Абдували домла ҳам ундан ўрганарди. Субҳонбек ўша 1900 йиллардаёқ шаҳарда ягона, бой шахсий кутубхона ташкил этган, камида 30 минг китоб захирасига эга бўлган илм учоғини яратган ва бу орқали халққа маърифат улашган инсон эди. Субҳонбек ва унинг кутубхонаси таъсирида Нуриддин Муродов, Абутанбал, Тошпўлат Саъдий, Мамарасул Бобоевлар таниқли олим ва адиб бўлиб етишдилар. Машҳур тарихчи ва адабиётчи олим Субҳонбек мени ва Абдулҳамидни алоҳида меҳр билан ўстирган ва таълим берганини сира унута олмайман. Чунки араб ёзувлари, мумтоз адабиётнинг сир-асрорларини ўша улуғ инсондан ўрганганмиз ва фойдаланганмиз. Бу одам Амир Темур, ибн Сино, Форобий, Беруний, Улуғбек, Навоий, Фузулий каби кўплаб алломаларни беш бармоқдек биларди, буларнинг асарлари кутубхонада тўла сақланарди. Афсуски, бу бой кутубхона 1918 йилнинг ўрталаридаёқ Русияга олиб кетилган, диний китоблар тариқасида ўқишдан тамом «бадарға» қилинган эди. Абдулҳамиднинг Абдулҳамид бўлишида ана шу бой кутубхона ва Субҳонбек домланинг ҳам алоҳида ўрни бор. Биз бўш вақтимизда шу кутубхонадан чиқмас эдик...

Муҳим бир масалага аниқлик киритиб олиш ниятида савол ташлаймиз:

— Очил ота, сиз Абдулҳамид Мажидийнинг туғилган йилини 1901 йил, деб айтяпсиз. Бу рақам «Ўзбек Совет энциклопедияси»да 1902 йил қилиб кўрсатилган. 1974 йилда «Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат» нашриёти томонидан босиб чиқарилган Абдулҳамид Мажидийнинг «Танланган асарлар»ида С. Сирожиддинов талқинида: «Абдулҳамид Мажидий 1904 йилнинг кузида Каттақўрғон шаҳрида туғилди», деб айтилади. Бу фикрларнинг қайси бири тўғри, аниқ изоҳ бера оласизми?

— Абдулҳамиднинг мендан бир ёш катта эканлиги аниқ. Баҳор ойларининг бирида туғилганлиги ҳам. Чунки биз ўртоғим Абдулҳамид билан бир эмас, бир неча марта май ойларида унинг таваллуд топган кунини нишонлаганмиз. Бунга изоҳнинг ўзи шарт эмас... «Ўзбек Совет энциклопедияси» даги маълумот ҳам хато.

Таниқли адабиётшунос С. Сирожиддинов Абдулҳамид Мажидийнинг ҳаёти ва фаолияти ҳамда айрим ҳажвий асарлари хусусида 1974 йилда чиқарилган шоирнинг «Танланган асарлар»и орқали ўзбек адабиётшунослигига маълум ҳисса қўшганлигини таъкидлаш жоиздир. Бироқ олимнинг фикри ҳам асосли эмас. Бу мақолани ўқиганман. Унда ноаниқлик ва камчиликлар бор. Чунончи, унда «Абдулҳамид Мажидий дастлаб Каттақўрғонда очилган Навоий номидаги биринчи совет мактабида ўқитувчилик қилади (1818 — 1922), уезд комсомол комитети сиёсий-оқартув бўлимини (1922-1924) бошқаради», дейилган. Мақола муаллифи фикрига ишонадиган бўлсак, шоир 1904 йилда туғилиб, 14 ёшга тўлмай, Навоий номидаги биринчи совет мактабида ўқитувчилик қилган бўлиб чиқади. Бунга ишониш қийин. Бу даврда, яъни 1918 йилда у мен билан шу Нуриддин Муродовнинг жумҳуриятда биринчи бўлиб очилган шахсий совет мактабида бирга ўқиган. 1919 йилдан шу мактабда мумтоз адабиётдан ва она тилидан дарс берган. Ўша даврда ўқувчилардан Тошпўлат Саъдий ҳам бор эди. У мактабни биздан кейинроқ тугатган. Абдулҳамид 18 ёшга тўлган ўша 1919 йилдан бошлаб муаллимликни бошлаган ва шеър ёзишни авж олдирган. Абдулҳамид асли 17 ёшдан шеърлар ёза бошлаган эди. Унинг дастлабки шеъри 1918 йили босилган....

1920 йил эди. Абдулҳамиднинг «Зарафшон» газетасида бир шеъри босилиб чиқди. Шеър иккиюзламачи, беқарор, сотқин ва шу баҳоларга сазовор бўлган Хайрулло деган аниқ шахсга бағишланган эди. Хайрулло фирқа аъзоси бўлиб, оддий одамларга: «Мен марксистман, каттаман», деб мақтаниш билан кифт чиқарса, диндорлар олдига борса бурнини кўтариб: «Мен домламан, эски таълимнинг устасиман», деб мақтанарди. Аслини олганда минг тусланувчи муғомбир, қаллоб эди. Бу нохушликни Мажидий қаламга олган. Шеърдаги шундай қаторлар менинг эсимда қолган:

Худо ҳаққи, Маркс ҳаққи
Ҳар тарафга ёткувчиман.
Тўғри келса ҳар иккисин
Бир чақага сотқувчиман.

Аниқ ёдимда, Тошпўлат Саъдий бу шеърни топиб олиб ёдлаб, ўқувчилар орасида декломация қилиб юрарди. Шу шеърни зўр қониқиш билан ўқиётган Тошпўлатнинг маҳоратига қойил қолган мактаб директори Нуриддин Муродов, уни яхши кўриб қолган ва унинг келажак ўқишларига кўмак берган ажойиб инсон эди. Уни Педакадемиянинг филология факультетига шу Нуриддин ака жойлаган эди...

Ўз устида қунт билан ишлашни касб қилган Мажидий 1923 йилда Самарқанд уезд ёшлари бўлимига бошчилик қилади. 1924 ва 1926 йилларда вилоятнинг «Зарафшон» газетасига, 1926 йилнинг ноябридан «Озод Бухоро» газетасига бош муҳаррирликдек масъулиятли ишларни бажаради. 1929 йилдан бошлаб Хоразм вилоят театрига директорлик ва адабий эмакдошлик, режиссёрлик ҳам қилган. Бу ишда у 1934 йилнинг мартигача хизмат қилган. Сўнг Тошкентга келиб, шу йилдан то қамалгунга қадар, яъни 1939 йилгача «Муштум» журналида ишлаб, бу ерда ҳажв ва публицистика бўлимини бошқарган. У ўзининг ҳаёти ва фаолияти давомида «Машраб» сатирик журналини ташкил этган, «Қизил Ўзбекистон» газетаси ҳамда «Аланга» журналларида ҳам фаолият кўрсатиб, қатор лирик ва сатирик шеърлари, ҳикоя ва очерклари, илмий мақолаларини эълон қилган.

1934 йили Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси ташкил топди. Унга биринчи аъзолар тариқасида энг ўткир ёзувчи ва шоирлардан Абдулҳамид Мажидий, Абдулла Қодирий, Элбек, Фитрат, Ғайратий, Ғафур Ғулом, Ойбек, Яшин, Уйғун, Ҳамид Олимжон, Ҳусайн Шамс, Шокир Сулаймон, Усмон Носирлар қабул қилинган эди. Унинг «Хандон лолалар» шеърий тўплами 1929 йили, «Қалдирғоч» номидаги тўплами 1932 йили ва «Ҳангома» шеърий ва кулги ҳикоялар тўпламлари эса 1937 йилда чоп этилган. У беш пьеса муаллифи. Унинг «Қузғунлар йиғиси», «Отсиз», «Варқа ва Гулшоҳ», «Оқ олтин» каби драмалари Хоразм театрида саҳналаштирилган. У ўткир режиссёр сифатида ушбу театрда Ҳамзанинг «Иффат қурбонлари», «Сайлов олдидан», Яшиннинг «Икки коммунист», «Тенг тенги билан» Жаъфар Жабборлининг «Ойдин», Мушфиқ Козимийнинг «Қўрқинчли Теҳрон» каби пьесаларини биринчи бор саҳналаштирган.

Атоқли адабиётшунос Мажидий Шарқ поэзиясининг (форс, тожик, араб, озарбайжон, эрон каби) шунингдек, ўрис адабиётининг билимдони эди. Шу боис ҳам у Зебунисо, Навоий, Жомий, Фузулий, қолаверса адабиётимизнинг кейинги давр вакиллари Муҳаммад Шавқий, Мансур Дилафкор, Видойи, Фақирий кабилар ҳақида бақувват илмий мақолалар битган алломадир.

(Давоми бор)

ЭҲМнинг «тили»ни биласизми?

Электрон-ҳисоблаш машиналари ҳаётимизга тобора кенгроқ кириб бормоқда. Эртанги тараққиётимиз ЭҲМ ва бошқа «ақлли» машиналардан қай даражада оқилона фойдалана олишимизга ҳам боғлиқдир. Шу боис ҳозирги замон таълим тизимини компьютерларсиз тасаввур қилиш қийин.

Боғот туманида фанларни программалаштириш бўйича ЭҲМлардан унумли фойдаланишга бағишланган семинар ҳам компьютерлардан оқилона фойдаланиш мақсадида ўтказилди. Унга Хоразм вилоятидаги мактаб директорлари, боғча услубчилари, халқ таълими бўлими мудирлари ва бошқалар таклиф қилинди. Семинар ишида Хоразм вилояти халқ таълими бошқармасининг бошлиғи Мадрим Жуманиёзов иштирок этди ва нутқ сўзлади.

ФОЙДАЛИ МУЛОҚОТ

Абдулла Авлоний номидаги Халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Марказий институтида республикамизнинг турли вилоят ва туманларидан келиб малака ошираётган мактаб раҳбарлари ва ўқитувчилари билан Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги ҳамда Республика Таълим илмий-методика маркази масъул ходимларининг учрашуви бўлиб ўтди.

Таълим илмий-методика маркази директори, тарих фанлари доктори, профессор Ҳайдарбек Бобобеков яратилган ва яратилаётган мактаб дарсликлари хусусида ахборот берди.

Халқ таълими вазирлиги Умумий ўрта таълим бошқармасининг Бош мутахассислари Нурали Жалилов ва Турсуной Абдуллаевалар мактаб раҳбарлари ҳамда ўқитувчиларни қизиқтирган саволларга батафсил жавоб бердилар.

Мухбиримиз.

Одобнома

ҲАЁ ФАҚАТ ЯХШИЛИК КЕЛТИРАДИ

Олийгоҳда ўқиб юрган кезларимда гуруҳ раҳбаримиз Ойша опа Тўраева биз билан илиқ, юмшоқ муомала қилардилар. Уларнинг айтган ҳар бир гаплари қулоқларим остида ҳамон жаранглаб туради: «Қизларим, онангиз оқ қанддай авайлаб, гард юқтирмай ўстирди. Энди мусофир юртда мен сизларнинг онангизман. Ота-онангиз, қариндош-уруғларингиз олдида тоза шиша каби ёруғ юз билан борингглар», дер эдилар. Ҳаммамиз уларни жуда ҳурмат қилардик.

Қизлар ҳаёси, ибоси ҳақида фикр юритар эканман, ўтмишдаги аёлларимизни эслаб, «Нодирабегим», «Увайсий»ларни ўқиб, Абдулла Қодирийнинг Кумушини хаёлан тасаввур қиламан. Ҳозирги айрим талаба ва ўқувчи қизларимизнинг кўча-кўйда, жамоат транспортларида, ҳаттоки томошахоналарда хандон отиб кулишлари, баланд овозда гапиришлари, бачкана қилиқлари, овропача кийиниб, ўзларини ўта «маданиятли»ман деб кўрсатишлари мени чуқур ўйга толдиради.

Қизлар ҳаёси.Ҳаё нима ўзи?

Ҳаё — ор-номусли, иболи, иффатли ва покиза дилли бўлиш демакдир. Ҳаёли қиз ўзига гард юқтирмайди, талабчан ва андишали бўлади. Кийиниш, юриш-туриш ва муомала муносабатларида қизлик шаънига мос иш тутади. Катталар, айниқса, йигитлар олдида, эркаклар бор жойда ўзини қандай тутиш кераклигини билади. Ҳар бир қадамини ўйлаб, ўлчаб, кейинги тақдирини кўз олдига келтириб босади. Ҳар бир қиз бачканалаштирадиган нарсалардан холи бўлиши, ҳамма ерда ўзини доимо содда, камтар, сипо тута билиши, муомалада ширинсўз, шунингдек, ҳаётий масалаларни ҳал этишда ақл-идрок, фаросат билан узоқни кўзлаб иш юритиши керак.

Ўзбек қизи табиий чиройи билан кўҳликдир. Ортиқча бўяниш, сунъийлаштириш беъманилик ҳисобланади. Ўзгаларнинг ҳурмат билан қарашларига муяссар бўлиш учун ким қаерга таклиф этса, боравермаслик, кўпчилик ўртасида кулавермаслик, зинҳор ёлғон гапирмаслик, меҳнатсевар бўлиш даркор.

Қиз боланинг номига илашган доғнинг кетиши дарз кетган шиша каби тузатиб бўлмасдир. Бу баъзан кишини бир умрлик гумон, бахтикемтиклик қийноғига, виждон азобига қўяди. Бунга бир дақиқалик ҳузур-ҳаловатга берилиб, ақл билан иш тутмаслик, яъни мен нима қилаяпман, оқибати нима билан тугайди, ота-онам қандай бош кўтариб юради, деган саволни унутиш сабаб бўлади.

Азиз қизларжон!

Қиз бола деган номга муносиб иш юритайлик. Дугоналаримиз камчилигини юзига айтиб, нотўғри йўлдан қайтарайлик.

Қилар ишни билиб қилдинг — шодмонсан,
Билмай қилдинг — ўта кетган нодонсан!

Умматой КАРИМОВА,
Чуст туманидаги Усмон Носир номидаги 26-ўрта мактаб ўқитувчиси.

Халқ маорифи аълочиси Мирзақобил Эркабоев Сирдарё вилояти Боёвут туманидаги 40-ўрта мактабда йўл ҳаракати қоидалари ва автомобилларни бошқариш фанидан дарс беради. У ўқувчиларга автомобилларни таъмирлашдан тортиб, энг оддий йўл ҳаракати қоидасигача қунт билан ўргатади. Шунинг учун бўлса керак, мактабнинг «Ёш автоинспекторлар» тўгараги аъзолари «Яшил чироқ» республика слётларида доимо фахрли ўринларни эгаллаб келишмоқда.

Суратда: мактаб директори М. Хайлаев ва М. Эркабоевлар ёш автоинспекторлар даврасида.

Р. АЛЬБЕКОВ олган сурат.

Ҳалима ХУДОЙБЕРДИЕВА,
Ўзбекистон халқ шоири.

ГАРЧАНД БУЛ КУН БУЛБУЛНИНГ БИР ТУРИМАН

АҲЛИ АНЖОН, ЙЎЛ БОШИГА ЧИҚАВЕРГИН...

Кетганларни Сиз баҳорга чиқиб кутинг
Йўлларига термулиб, кўз тикиб кутинг.
Йўлларига жамбил, райҳон экиб кутинг
Баҳор келар, баҳор билан абр келар.

Уттан билан ўтиб бўлмас бу дунёда
Кетган билан кетиб бўлмас бу дунёда
Ютқазасиз, ютиб бўлмас бу дунёда
Ютасиз ҳам, кўнглингизга сабр келар.

Бор кетганлар масканини қайтиб топар
Туркистонни, Тошканини қайтиб топар.
Худо танлаб, қушганини қайтиб топар
Токи жаммиз, сўзларимиз то бир келар.

Бу баҳор кўп нозли келар, келар эркин —
Улик-тирик бир-бирининг ғамин ерким
Аҳли Анжон, йўл бошига чиқавергин —
Ҳирот ёқдан сурон солиб Бобур келар.

Кетганларни Сиз баҳорга чиқиб кутинг...

ҲАР ЭЛГА БИР БАЙРОҚ КЕРАК...

Ҳар элга бир байроқ керак ҳилпираган,
Қўллар керак кўтармоққа чидасалар.
Гарчанд мен бир деворлирман:
зах, нураган
Яраб бергум агар байроқ қадасалар.

Елкамгами, юрагимга, курагимга
Маҳкам қаданг, кўтараман жоним билан.
Шамол бўлгум, хоин шамол тиниб қолса,
Ғубор инса юважакман қоним билан.

Она элим, Сенга жоним, умрим ато,
Кетарканман, айланаркан чархи Даввор,
Битта девор кетди дегин, кетгунча то
Байроғимни елкасида тутган девор.

ЎЗИНГДАН УЗИБ БЕРГИН...

Жонни иситар танча
Шиғил мева берар боғ.
Ўзни сарфласак қанча
Яшаймиз шунча узоқ.

Бўлолсак суянч тоғи
Борни этолсак тортиқ,
Тоғдай баландмиз тағин
Ризқимиз тағин ортиқ.

Узингдан узиб бергин
Майли ош, майли ёвғон,
Қарамай кетавергин
Ортингдан келар совғанг.

Эккан-тиккани сайин
Гуллайдиган жой, одам.

Нурин тўккани сайин
Тўладиган ой одам.

Жон тикар, ўт, жон тикиб,
Бу дунё шундай қизиқ:
Берганинг ўзингники
Яширганинг ютқизиқ.

МЕҲМОНДИР

**Одам ўғли бу дунёга меҳмондир.
МАХТУМҚУЛИ**

Меҳмон эрур — асли дунёда бари,
Ранги сориғ кузак бизга меҳмондир.
Юракка меҳмондир ғалаёнлари,
Тизингдаги мадор тизга меҳмондир.

Беш кунликдир бу дунёнинг ёруғи,
Ерга тушгай бул кун кўкдаги туғи,
Кетмоқ учун кўрар йўл тадоригин,
Қарға-қийғир дала-тузга меҳмондир.

Ғам кёлса ҳам қуйиб ичаберингиз,
Тириксиз-ку, суйиб ичаберингиз,
Тўзим тўнин кийиб ичаберингиз,
Ахир, кўзда жола кўзга меҳмондир.

Тилсиз бўлса ҳамки мунглиғ онангиз,
Санчаберманг кўксига тиғ, таънангиз,
Унинг бағир қўрғонида тунангиз,
Оҳ, бу қўрғон, болам Сизга меҳмондир.

Гарчанд бул кун булбулнинг бир туриман,
Эсаётган шамолнинг ҳур-ҳуриман —
Кетаётган оналарнинг бириман,
Маним аччиқ нолам Сизга меҳмондир.

Меҳмон эрур асли дунёда бари.

АЁЛ ЎТИБ БОРАР

Сен сўрама, мен ҳам айтмайин,
Курагимни синганини қарс.
Шовқин солма, мен уйғотмайин,
Юрагимда ётар бир йўлбарс.

Баланд бир ўт ёнган ичимни
Мен совутиб яшашим керак.
Уз-ўзимга сарфлаб кучимни,
Мен овутиб яшашим керак.

Аёл ўтиб борар... шўх юриб,
Шамолларда соч ёйган аёл.
Ич-ичида йўлбарс ўкириб,
Сиртдан майин жилмайган аёл.

Сен сўрама, мен ҳам айтмайин...

***

Тирик эмас. Гарчанд ҳамон тирик, бор
Кўкрагида унвонлари шашқатор.
Билмай ўтган надир сиртмоқ, надир дор
Сибирларда ўлган болалар тирик!

Ниҳон, юракларга тишин ботирган,
Ўзи қолиб, ўзгаларни отдирган,
Анови унвондир ишин битирган,
Оёқости бўлган болалар тирик!

Уттан ўтдимас. Бу ўтмайдиган дард,
Ҳеч ким поёнига етмайдиган дард,
Олиб кетмай, ўзи кетмайдиган дард,
Қонлардаги қасос, лолалар тирик!

Авлодларин тик кўзлари нам нега,
Тик бошлари гоҳ-гоҳ маъюс, хам нега,

«Биз ёшимиз бекор тўкмаймиз» деган
Қарашларда кек, шалолалар тирик!

КУТГАНИМ БИР ЎЗИДАН

Унутиб қишим-ёзим
Барчани тинглаб, ёздим
Менга сен — ўз овозим,
Уним, энди мадад бер.

Поймол зар, ўтдим чоғи,
Талху тар ўтдим чоғи,
Гунгу кар ўтдим чоғи,
Хуним, энди мадад бер.

Туркийдир ичим-тошим
Туркчадир кулгу, ёшим.
Елкангга қуяй бошим,
Иним, энди мадад бер.

Расулуллоҳ изидан
Тушдим, чиқмай сўзидан.
Кутганим бир Ўзидан —
Диним, энди мадад бер.

ҚИЗҒАНИШ

Сен бир тоғсан. Арслонлари, қулонлари меники,
Бировларга на қулон, бир қилингни ҳам бермасман.

Тушунарсан Сендан ўзга бойлиги йўқ фақирни,
Боғ эмас, бир қовжираган гулингни ҳам бермасман.

Чор тарафдан тирмашганман худди ток новдасидай,
Бир лаҳзага на ўнгинг, на сўлингни ҳам бермасман.

Соғинч ёшимдан сув сепиб, сочим билан супурдим,
Қоровуллаб, Сенинг келар йўлингни ҳам бермасман.

Ялинаман... мен учгунча сен учмай тур, учмагин,
Агар учсанг... совуб қолган кулингни ҳам бермасман...

ТЎРТЛИКЛАР

Куймагин, суйганинг Сен деб куймайди
Хазон бўласан, у хазон киймайди —
Дунёнинг энг кўҳна савдосидир бу
Жон берар ошиқни жонон суймайди.

* * *

Гарчанд, ичимда тик наҳанг кўраман,
Дамо-дам эзгин бир оҳанг кўраман.
Қувонч мени излаб ёлғиз келмас ҳеч,
Уни қайғу билан баҳам кўраман.

* * *

Денгизман, дарёлар — қўлларим, тўсма,
Сиртмоққа айлангай — қилларим, тўсма.
Бир ел турса, кўзинг кўр қилмоғи бор
Оёғинг остида кулларим, тўсма.

ЗАҲМАТКАШ ТИЛШУНОС

Профессор Назар Ражабовнинг ҳаёт йўли ёшларимизга ибрат бўла оладиган, ватанпарварлик ва байналмилаллик туйғулари билан суғорилган, илм-фан йўлида фидокорона меҳнат қилишнинг намунаси сифатида гавдаланади. Олимнинг 45 йиллик илмий-педагогик ва ижодий фаолияти бунинг яққол далилидир.

Назар Ражабов 1930 йилда Пастдарғом туманининг Сарой қишлоғида туғилди. Урта мактабни тугатгач, 1947 — 1952 йилларда эса Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Давлат университети (ҳозирги СамДУ)да ўқиди.

Назар Ражабов ўзбек шеваларини ўрганишга талабалик вақтиданоқ киришиб, шу мавзуда диплом иши, сўнгра 1959 йилда номзодлик диссертациясини ёқлади. Бу билан Зарафшон водийсидаги шеваларнинг ўрганилишига, хариталарининг тузилишига муносиб ҳисса қўшди. 1988 йилда у ўзининг кўп йиллик катта илмий ишларига маълум даражада якун ясаган ҳолда «Ўзбек халқ шеваларида от ва феълнинг морфологик тузилиши» мавзуида докторлик диссертациясини ҳимоя қилишга эришди. Бу илмий иш нафақат ўзбек балки барча туркий тиллар шевашунослик атласини тузишда муҳим аҳамият касб этди. Докторлик диссертациясининг материаллари 70 га яқин илмий мақолалар ва алоҳида нашрларда ўзининг атрофлича таҳлилига эга бўлди. Жумладан, ўзбек диалектологиясидан очерклар», «Ўзбек тилининг ғарбий Самарқанд шевалари» каби катта ҳажмдаги монографияларида ўзбек шевашунослигининг муҳим илмий-назарий ва амалий масалалари атрофлича ёритилган.

СамДУда ёшларга ҳормай-толмай илм бераётган заҳматкаш олим ҳозирга қадар 204 та илмий иш эълон қилди. Уларнинг 50 га яқини алоҳида нашрлардан иборат. Ташкилотчи ва ташаббускор олим «Факультетлараро ўзбек тили» кафедрасини намунали кафедралардан бирига айлантирди, десак муболаға бўлмайди. Бунга кафедранинг 1993 йил ноябрь ойида «Давлат тили тўғрисида»ги қонуннинг ижросига бағишланган илмий-назарий анжуманни ташкил этганлигини эслатиб ўтишнинг ўзи кифоядир.

Назар Ражабов ўзбек тилшуносларининг билимдон вакилларидан бири сифатида мамлакатимиз доирасидаги нуфузли анжуманлар ва кенгашларда ҳам фаол иштирок этиб келмоқда ва ўзбек тилшунослиги фанининг ютуқларини тарғибот қилиш ишларида ғайрат-шижоат кўрсатмоқда. Биз эса, олимнинг кўп сонли дўстлари, ҳамкасблари ва шогирдлари номидан у кишига мустаҳкам соғлиқ, илмий-педагогик фаолиятида каттадан-катта ютуқлар тилаймиз.

**Алибек РУСТАМОВ,
академик, Тошкент давлат Шарқшунослик институти кафедраси мудири, профессор, филология фанлари доктори.**

**Бозор ЎРИНБОЕВ,
Самарқанд чет тиллари институти Ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири, профессор, филология фанлари доктори.**

МАЪРИФАТ 4 ЁШДА

Сарлавҳани ўқибоқ кўнглингиздан «йўғ-э, газета чиқа бошлаганига 65 йил бўлди, шекилли» деган иштибоҳ ўтди-я? Гумонингиз тўғри. Аммо севимли газетангизнинг «Маърифат» номи билан аталиб, янгича руҳ билан чиқа бошлаганига 4 йил тўлгани ҳам рост... Лекин бу ерда гап «Маърифат» ҳақида эмас, маърифат ҳақида ҳам эмас — Маърифат ҳақида. Яъни, сиз суратда кўриб турган қизча ҳақида. Маърифатхон Хоразм вилоятининг Хива шаҳридаги болалар боғчасида тарбия олаяпти.

Айтганча, яна бир гап. Маълумотларга қараганда, юртимизда Маърифат исмли қизлар кўпаймоқда экан. Демак, халқимизнинг илм-маърифатга бўлган иштиёқи тобора ортмоқда, десак хато бўлмас.

Комилжон СОБИРОВ олган сурат.

А. АВЛОНИЙ НОМИДАГИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ МАРКАЗИЙ ИНСТИТУТИДА 1996 ЙИЛ ФЕВРАЛЬ ОЙИДА ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИ АСОСИДА НАВБАТДАГИ КУРСЛАР ИШЛАЙ БОШЛАЙДИ.

УНГА ҚУЙИДАГИ СОҲАЛАРНИНГ МУТАХАССИСЛАРИ ТАКЛИФ ҚИЛИНАДИ.

1. Ўрта мактаб директорлари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
2. Мактабшунослик бўйича маърузачилар — ўзбек гуруҳи — 5-17 февраль.
3. Туман (шаҳар) ХТБ мудирлари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
4. Ўзбекистон Давлати ва ҳуқуқи асослари (Жиззах) — ўзбек гуруҳи — 5-17 февраль.
5. Вилоят ХТБ мактаблар бошқармаси бўлим мудирлари— ўзбек гуруҳи — 15-29 февраль.
6. Олий ва I тоифали ўзбек тили ўқитувчилари учун лотин ёзуви (маърузачилар) — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
7. Олий ва биринчи тоифали француз тили ўқитувчилари — аралаш гуруҳ — 5-17 февраль.
8. Умумтаълим мактаб-интернат ва болалар уйи тарбиячилари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
9. Ёрдамчи мактаб-интернатларининг бошланғич синф ўқитувчилари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
10. ЭҲМни ўқув жараёнига тадбиқ этиш: тарих, география фани ўқитувчилари — ўзбек гуруҳи — 5-17 февраль.
11. Физикани чуқур ўрганадиган мактабларнинг физика ўқитувчилари — ўзбек гуруҳи — 15-29 февраль.
12. Рус тилида ўқитиладиган мактабларнинг олий ва биринчи тоифали математика фани ўқитувчилари — рус гуруҳи — 1-29 февраль.
13. Олий ва I тоифали тарих ўқитувчилари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
14. Болалар спорт мактаби директорлари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
15. Бичиш-тикиш бўйича меҳнат ўқитувчилари — ўзбек гуруҳи — 1-29 февраль.
16. Жисмоний тарбия бўйича мақсадли курс — ўзбек гуруҳи (Фарғона) — 5-17 февраль.
17. ЧЕТ бўйича вилоят ХТБ назоратчилари — рус гуруҳи — 5-17 февраль.
18. Иқтисодий билим ва тадбиркорлик асослари бўйича махсус курс — ўзбек гуруҳи — 1-14 февраль.
19. Тарих ўқитувчилари учун мақсадли курс — ўзбек гуруҳи (Бухоро) — 5-10 февраль.
20. Ёрдамчи мактаб, мактаб-интернат, меҳрибонлик уйлари тарбиячилари (Наманган) — ўзбек гуруҳи — 5-17 февраль.

Курсга келган тингловчилар бепул ётоқхона билан таъминланадилар. Йўл харажати ва суткалик ҳақлари Марказий институт ҳисобидан тўланади. 24 кунлик курсга келган тингловчилар санатория ва курорт варақалари билан институт қошидаги санаторий-профилакторийга 1 — 5 февраль кунигача қабул қилинади.

*МАНЗИЛИМИЗ: Тошкент шаҳар С. Раҳимов тумани, Саидов кўчаси, 6-уй. Студентлар шаҳарчаси.
Телефон: 46-06-62, 46-06-67.*

Бири кам дунё

ОТА КАМЕРАДА ҚОЛАДИ

Мангейм шаҳар прокуратурасининг маълумотига кўра, жаҳон теннис спорти юлдузларидан бири Штеффи Граф давлатга 5 млн. немис маркаси миқдорида жарима тўласа, даромад солиғидан бош тортганлиги учун унга қарши қўзғатилган жиноий иш ниҳоясига етказиларкан.

Аммо, шуниси қизиқки, Штеффи озод ҳаёт кечира бошлаши эвазига отаси Петернинг шўри қуриди. Экспертларнинг гувоҳлик беришича, Петерга 6 йилдан 9 йилгача қамоқ жазоси хавф солиб турган эмиш.

ОМАДСИЗ ЖОДУ

Коркинолик ёш йигит доимо боши билан турли ҳажмдаги шишаларни синдирганида атрофдагилар қойил қолишарди. Бир куни у қаттиқ маст ҳолатда одатдагидек 4 дона шишани яна шундай йўл билан синдирди. Эртасига эса боши қаттиқ оғриётганини ҳис қилди, аммо врачга мурожаат қилмади. Кечаси бирдан аҳволи оғирлашиб, ҳушидан кетгач, зудлик билан шаҳар касалхонасига ётқизилди. Афсуски, операция ҳам унга ёрдам бера олмади... «Оллоҳдан беамр бир иш бўлмайди» деб тўғри айтишади-да!

«ХИЁНАТКОР» БЎЁҚЛАР

Лысев шаҳри ётоқхоналаридан бирида яшовчи вьетнамлик талабалар номаълум шахслардан 300 АҚШ долларини бозор нархида сотиб олишди.

Улар яна пулфурушлардан 1000 доллар «кўк»идан топиб беришларини илтимос ҳам қилиб қўйишди. Буни қарангки, «ишбилармонлар» оддий қоғозга кўк бўёқни «уста»ларча чаплашган эди.

Лекин, кўп ўтмай сотиб олинган қоғозларнинг қалбакилиги тўсатдан маълум бўлди. Чет эллик дўстлар ваъда қилинган муддат етиб келишини ҳам кутмай «мижоз»ларни милиция ихтиёрига топширишди.

ЎЛИМИ ОЛДИДАН ХАТ

Қозонда яшовчи 33 ёшли бева аёл ўзи билмаган ҳолда меҳнат колониясидан қайтган номаълум эркакни ижарага қўйиб балога қолди.

Аввалига у жимгина ижара ҳақини тўлаб яшаб юргандай бўлди. Аммо орадан кўп ўтмай уйда унинг ўртоқлари пайдо бўлишди-да квартиранинг сотилиш баҳосини ўзларича ҳисоблай кетишди...

Бир зумда аёлнинг оёқ-қўллари боғланиб, подвалга олиб кирилди ва босқинчилар унга «Менинг ўлимимда ҳеч кимни айбламанглар» мазмунида хат ҳам ёздириб улгуришди.

Яхшиямки оперативчилар пайқаб қолишди. Бўлмаса...

**Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси, Чилонзор тумани халқ таълими бўлими жамоаси, шу бўлим услубият хонаси услубчиси Б. Худойқуловага онаси
Раҳима АБДУЛЛАЕВА
вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.**

Қадрият

РЎМОЛЧА

Қиз бола ҳар бир хонадоннинг кўрки, чиройи, ор-номуси. Биттагина бўлса ҳам қиз ўстираётган қайси ота-она ич-ичидан меҳру саховатта, олам-олам орзу-ниятларга тўлиб яшамайди, дейсиз. Чунки у туғилибоқ, гўшаларимизга ўзи билан ададсиз файзу тароват олиб киради. Ўзгаларга доимо ота ва онасининг энг яхши фазилатларинигина кўз-кўз қилади. Дунёдан кўз юмар экансиз, юрак-юрагидан, ёруғ дунёни аччиқ фарёдга тўлдириб, айтиб-айтиб, атрофдагиларни ҳам йиғлатиб йиғлайди...

Рўмолча тўқиш ҳам ана шундай муслимаю мунисаларимизга хос бўлган ўлмас санъат намунасидир. Кучли қўл ва кўз меҳнати натижасидагина пайдо бўладиган бу ажойиб ҳунар қадим-қадимдан халқимиз орасида катта эътибор касб этди, йиллар давомида сайқал топди.

Рўмолча тўқиш учун турли бичимдаги ёки хилдаги матодан ҳамда исталган навдаги иплардан фойдаланиш мумкинлигини қизларимиз аллақачон исботлаб бўлишган. Фақат, бу санъаткорона истеъдодни мукаммал эгаллаш, янада жозибадор меҳнат маҳсулини яратиш учун кишидан биринчи навбатда битмас-туганмас бардош ва иштиёқ талаб этилади. Қувонарли томони шундаки, рўмолча азал-азалдан қизларимиз орасида бахт рамзи, муҳаббат рамзи сифатида ўзининг алоҳида ўрнига эга. Шунинг учун ҳам доимо у куёв сепларига солинган, қизларимиз гулдор матолар ичра юрак байтларини қўшиб битишган. Буларнинг барчаси аёлнинг адабиёт, тил нуқтаи назаридан саводхонлигини ҳам, алоҳида эстетик дидини ҳам белгилаган.

Яқин-яқинда ҳам қишлоқ кўчаларида, мажнунтоллар соясида тўп-тўп бўлиб турфа матолардан рўмолча тўқиб ўтирган қиз-жувонларни кўриб, беихтиёр кўзларим қувонар, уларнинг барчасига ҳою ҳавас билан боқар эдим. Улар лабларида майин табассум, қалб тўрида қандайдир яширин соғинч билан бу «сирли машғулот»га берилар эканлар, бутун борлиқни унутар эдилар.

Ҳозир-чи?.. Бугунги қизларимиз қаерда ўзи.. Ҳа-а, биз шак-шубҳасиз бутун айбни ўша қуриб кетгур Европа маданиятига осонгина тўнкариб қўя қоламиз. Негаки, ҳозирги кунда нима кўп, дўконларда турли рангдаги сохта рўмолчалар кўп. Ахир, беҳуда вақт сарфлаб, кўз нурини пала-партиш совургандан кўра. тайёрини олиб ишлатилса, нима қиларди, деб қўя қоладиган опа-сингилларимизнинг айни кунларда сон-саноғи йўқ...

Ахир, биз ўзбек эдик-ку!.. Паҳлавон йигитларимиз ўз хизмат бурчини ўтар экан, миллий анъаналаримизни соғинмаслигига, армону изтиробга тўлмаслигига ким ҳам кафолат бера олади? Маъшуқасини илк бора карнай-сурнай садолари остида етаклаб бораётган мард йигитнинг хаёлидан бежирим, жимжимадор, таниш кашталар, мато ичра меҳр ила битилган бағишлов байтларининг сира ҳам кечмаган эканлигига кимни ҳам ишонтира оламиз?..

Менинг наздимда қизларимизни яна қайта ўзлигини танитиш, бошқатдан ўша кекса мажнунтолларнинг сеҳрли хонишларига ошино этиш ота-оналарнинг ҳам муқаддас бурчига ўхшайди. Чунки бу ҳам фарзандлар онгини янада шакллантириш энг асосийси, уларнинг юракларига чуқур муҳаббат, садоқат уммонини олиб киришимиз учун жуда муҳим воситадир. Ўз санъатини ёмон кўзлардан асраб-авайлаш, қолаверса, фарзанд учун қаттиқ қайғуриш эса, кони савобдир.

Олимжон ХАЙИТ.

Янги дарслик

БИРИНЧИ ЎЗБЕКЧА АСАР

«Ўқитувчи» нашриёти Э. Ғозиевнинг янги Психология (Ёш даврлари психологияси) дарслигини чоп этди. Мазкур қўлланма педагогика институтлари ва университетларининг талабалари учун мўлжалланган бўлса-да кенг китобхонлар оммаси учун ҳам қизиқарли ва фойдадан холи эмас.

Китоб 9 бобдан иборат. Биринчи бобда ёш даврлари психологияси фанининг вазифалари ва тадқиқот методлари билан таништирилади.

Китобда кўрсатилишича, бу фаннинг мавзу баҳси турли ёшдаги одамларнинг, болалар, ўқувчилар, эркаклар, аёлларнинг туғилганидан то умрининг охиригача психик ривожланиш жараёнларини, шахснинг шаклланиши ҳамда ўзаро муносабатлари қонуниятларини ўрганишдан иборатдир.

Иккинчи боб психология тарихига — ёш даврлари психологиясининг ривожланиш босқичларига бағишланган. Бу масалада турли психолог олимлар ўртасидаги ўзаро баҳсларга мурожаат этилади.

Учинчи ва саккизинчи бобларда эса ҳар бир ёш босқичидаги ўзига хос хусусиятлар очиб беришга ҳаракат қилинган. Айниқса, мактабгача ва мактаб даврида болалар психологияси масалаларига кенг ўрин берилган ҳамда ҳар бир бобда тарбиявий тавсиялар тақдим қилинган.

«Ўжарлик, — деб кўрсатилади китобда, — муомалада болани ортиқча эркалатиш, мақташ, унинг барча орзу-истакларини ёппасига рўёбга чиқариш натижасида пайдо бўлади».

Еттинчи ва тўққизинчи бобларда ўсмирлик, кексалик психологиясига доир қизиқарли материаллар бор.

Китоб ўзбек тилида биринчи марта яратилган ёш психологиясига доир ягона асар бўлиб, анча муваффақиятли чиққан. Лекин китобда республикамиз фуқаролари ҳаётидан олинган мисоллар кам учрайди. Унда кўрсатилишича, ёшлик даврида йигит-қизлар фаолиятига учта муҳим психологик механизм, яъни меҳнат жамоаси, оила муҳити ва норасмий улфатлар таъсир кўрсатади. Айниқса, улфатлар давраси ҳақида бевосита сўз юритилиб, уларнинг ўсмирга баъзан салбий таъсир кўрсатиши алоҳида уқтириб ўтилган. Натижада, айрим ҳолларда масъулиятсизлик, юзакилик, лоқайдлик, иккиюзламачилик, бевафолик сингари иллатлар таркиб топа бошлайди.

Китобда ана шундай иллатларга қарши қандай кураш олиб бориш кераклиги етарли ёритилмаган.

Юқорида санаб ўтилган китобдаги ютуқ ва камчиликлардан ташқари унинг муаллифига нисбатан китобхон сифатида қуйидаги таклифларни тавсия қилмоқчиман. Маълумки, ҳозирда ёшлар тарбиясига жиддий таъсир кўрсатаётган воситалардан бири телекўрсатув, радио орқали эшиттиришлар бўлиб, кўпчилик ҳолларда бу эшиттиришлар, айниқса, «Оталар сўзи—ақлнинг кўзи» муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. Лекин Останкино студиясидан берилаётган кўрсатувларнинг айримларининг салбий руҳий таъсирини эътиборга олмаслик мумкин эмас. Бундан ташқари, ёшларни руҳий жиҳатдан тарбиялашда театрнинг ролини ошириш имкониятлари мавжуд. Биз ўқув қўлланмасининг муаллифидан китобнинг келгуси нашрларида юқоридаги камчиликларни бартараф қилиб, унинг тарбиявий аҳамиятини янада оширади, бозор иқтисодиётига ўтишнинг юқори босқичларида бозор психологиясини яратишда китобнинг қудратини одамлар руҳини кўтаришга ёрдам берадиган даражага олиб чиқишга ҳаракат қилади, деб ишонамиз.

**Ҳикмат СОБИРОВ,
иқтисод фанлари доктори, профессор.**

Ма'рифат
*ТАЪСИС ЭТУВЧИЛАР:
Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси.*

Бош муҳаррир ўринбосари Маҳкам РАҲМОНОВ.

Руйхатдан ўтиш тартиби № 20.
Рақам ва далилларнинг ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.
МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб — 36-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 36-55-58.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.
Навбатчи: Олимжон Ҳайит.

ИНДЕКС: 64595 Буюртма Г.-022. Ҳажми 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-2 босишга топшириш вақти — 20.00. Топширилди — 20.00. Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди.
123456